

16827

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKLERDE HEYKEL SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE

KÜLTÜREL DEĞİŞİMİ YANSITAN İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seçkin ERDEM

Ana Sanat Dalı : GÜZEL SANATLAR ANA SANAT DALI

Programı : GÖRSEL VE ÇEVRESEL SANATLAR

HAZİRAN 1991

TÜRKLERDE HEYKEL SANATININ
TARİHSEL GELİŞİMİ VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMİ
YANSITAN İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEÇKİN ERDEM

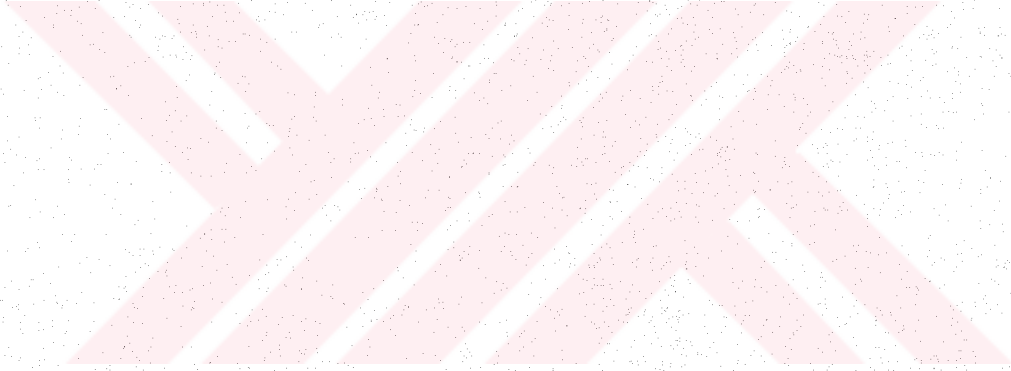
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.Haziran.1991
Tezin Savunulduğu Tarih : 04.Temmuz.1991
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Semra Aydınllı
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Afife Batur
Doç. Dr. Berika İpekbayrak

Haziran 1991

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
BÖLÜM 1 - GİRİŞ	1
BÖLÜM 2 - İSLAM ÖNCESİ TÜRK SANATINDA HEYKEL ...	3
BÖLÜM 3 - İSLAM ETKİSİYLE ANADOLUDA HEYKEL SANATI	7
3.1. İSLAM DİNİNDE TASVİR YASAĞI	7
3.2. SELÇUKLU DÖNEMİ HEYKEL SANATI	8
3.2.1. Taş İşçiliğinde Figür Sanatı	8
3.2.2. Selçuklu Sonrası Anadolu'da Gelişen Heykel Sanatı	20
3.3. OSMANLI DÖNEMİ HEYKEL SANATI	21
3.3.1. Osmanlı Dönemi Heykel Sanatında (Hacımsal Bağlamda) Dekoratif Oymacılık	22
3.3.2. Osmanlılarda Batılılaşma Süreci	24
3.3.3. Sanayi-i Nefise Mektebinin Kuruluşu ve Sanat Ortamına Katkısı	29
3.3.3.1. İlk Heykeltraşlar Kuşağı ve Yapıtları	30
BÖLÜM 4 - CUMHURİYET DÖNEMİ HEYKEL SANATI ...	37
4.1. CUMHURİYET DÖNEMİNİN GÜZEL SANATLARA GETİRDİĞİ DEVLET DESTEĞİ ...	38
4.2. CUMHURİYET'İN KURULMASI İLE ANIT-HEYKELE YAKLAŞIM	39
4.3. ANIT KAVRAMININ TÜRK TOPLUMUNDA ALGILANIŞI	42
4.4. CUMHURİYET DÖNEMİ KUŞAKLARI	43
4.4.1. İlk Kuşak Sanatçıları	44

4.4.2. Belling Kuşığı.....	52
4.4.3. Belling Döneminde Atölyelerin Bölünmesi ve Yeni Eğilimlerin Ortaya Çıkışı.....	65
BÖLÜM 5 - TARİHSEL GELİŞİM VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMİ YANSITAN İSTANBUL ÖRNEĞİ.....	89
SONUÇLAR.....	122
KAYNAKLAR.....	124
ÖZGEŞMİŞ.....	128

ÖZET

Türklerde Heykel sanatı, İslam dininin etkisi ile günümüz plastik sanatları içersinde en az yaygınlaşmış olanıdır. Heykel sanatının bu konumda oluşunu sadece İslam dininin getirdiği kurallara bağlamak yanlış olacağından bu soruna, heykel sanatının tarihsel gelişimi açısından bakılmıştır. Konunun incelenen açıdan açıklığa kavuşması bağlamında sosyo-kültürel ve sosyo-politik çeşitlilik anlamında İstanbul örneği üzerinde çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda giriş bölümünde, konunun önemi ve araştırmanın gereği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, İslam dini öncesi Türk Sanatında Heykelin hangi anlamda yer aldığı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, İslam dini etkisi ile Anadolu'da yer alan heykel sanatı içersinde tasvir yasağının etkileri, Selçuklu taş işçiliği ve Selçuklu sonrası gelişen heykel sanatı irdelenmiş ve Osmanlı batılılaşma süreci içersinde Sanayi-i Nefise ve ilk heykeltraşlar kuşağına değinilmiştir.

Dördüncü bölümde Cumhuriyet dönemi ile birlikte Güzel Sanatlara getirilen devlet desteği, bu dönem anıt-heykel ve Sanatçıları, Anıt kavramının Türk toplumunda algılanışı incelenerek Cumhuriyet dönemi sanatçı kuşaklara yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise büyük kentlerin anıt-heykellerle süslenmesi sonucu prestij ve imaj yakalama çabasıyla görsel estetik obje değerini yitiren heykel sanatında İstanbul örnek kent olarak seçilmiştir.

Sonuç bölümünde; heykel sanatının tarihsel gelişiminin incelenmesi sonucunda günümüz heykel sanatını etkileyen unsurlar ve bu unsurların yarattığı sonuçlar ortaya konulmuştur.

SUMMARY

Sculpture in Turkey is the least popular among plastic arts; mainly due to the influence of Islam. Since it will not be correct to blame solely the rules of religion for the present situation of this art, the problem is evaluated from a viewpoint of the historical development of sculpture. In order to enlighten the subject from this said viewpoint, the example of Istanbul is studied, which brings about an aspect of socio-cultural and socio-political variety.

The significance of this subject and the need for research is explained in the introduction.

Second chapter deals with the importance of sculpture among other Turkish arts during pre-Islamic periods.

The influences of the religious ban on image forming on Anatolian sculpture upon establishment of Islam, Seljuk stonemasonry and sculpture that developed after Seljuks, Sanayi-i Nefise Mektebi (an important school of art) and first generation of sculptors brought up during the process of Ottoman westernization is studied in the third chapter.

State support provided to arts after the establishment of Republic, monumental statues and sculptors of this period and monument conception of Turkish society is explained in the fourth chapter. Artist generations of the Republic period are also introduced here. Fifth chapter emphasizes the degradation of aesthetic object value in sculpture due to escalation of prestige and image envoking anxiety upon provision of monument statues at all large cities. Istanbul is taken as an example for this discussion.

Factors that have affected the sculpture of today from a viewpoint of its historical development and the results of such influences are discussed in the conclusion.

BÖLÜM-1 GİRİŞ

Heykel sanatı günümüz plastik sanatları içinde toplumda en az yaygınlaşmış olanıdır. Bugün büyük kentlerimizde çok sayıda resim sergileri açılmasına karşın sadece heykeli konu alan sergiler daha azdır. Heykel Sanatının Türkiye’de toplumlaşmamasının başlıca nedeni; Cumhuriyet dönemine kadar olan örneklerin az olduğu özellikle İslam Dininin taşıdığı nitelik perspektifinde konulan tasvir yasağı nedeni ile gelen kısıtlamalar ve Batıda olduğu gibi geleneğe bağlı olarak gelişmemesi heykel uslubunun oluşmamasıdır. Bu bakımdan üç boyutlu olarak adlandırabileceğimiz pek çok tarihi eser, dekoratif yada sembolik nitelik taşımaktan öteye gidememektedir.

Gerçek anlamda Heykel sanatının varolabilmesi Cumhuriyet dönemi ile birlikte, laiklik ilkesinin içeriği doğrultusunda, gelişme göstermektedir. Buna bağlı olarak özellikle Atatürk anıtları ile figüratif heykel sanatının hızlı bir gelişim sürecine girdiği gözlenmektedir.

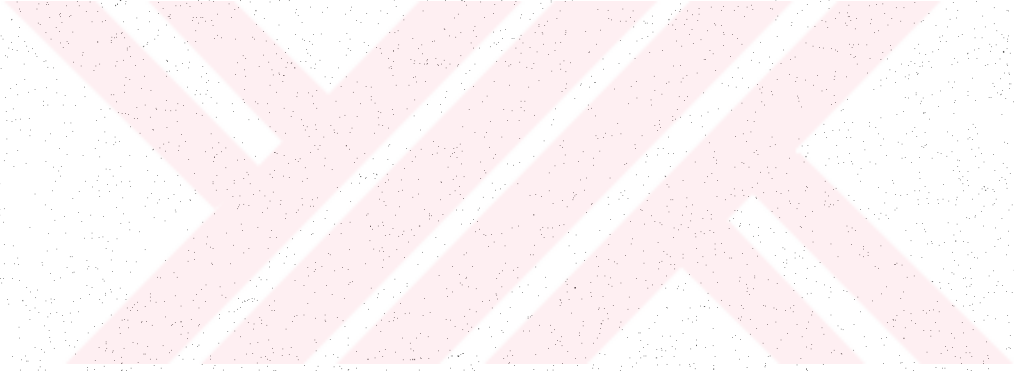
Tarih boyunca bir çok kültürel gelişimin ve değişimin bir arada bulunması, coğrafi konumu etkisi ile odak noktası oluşu ve ilk olarak Sanat eğitimi Akademik anlamda başlatan Sanayi-i Nefise’nin burada kurulması, bu çalışmada örnek olarak İstanbul’un seçilmesinde önemli etkenleri oluşturmuştur.

Bu çalışmada Türkler de heykel sanatının tarihsel gelişimi sürecinde Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Politik zenginliğinin çeşitliliği içersinde ve İslam dini öncesinde heykel sanatının bu güne gelen örneklerden ne kadar güçlü olduğunu vurgulamak ve İslam dini ile konulan kısıtlamalar ile Heykel sanatında görülen duraklamaları buna karşın taş işçiliğinin ileri düzeye getirildiğini göstermektir. Bu çalışmanın amacı İslam dini öncesi ve günümüz arasındaki süreç içersinde Türklerde Heykel sanatının gelişimini İstanbul örneği ile vurgulamaktadır.

Bunun için ikinci bölümde İslam dini öncesinde Türklerde Heykel; üçüncü bölümde İslam dini etkisinde Anadolu da Heykel Sanatı; tasvir yasağı, taş işçiliği, Hacımsal bağlamda dekoratif oymacılık ve Osmanlı döneminde

Batılılaşma süreci bağlamında incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise Cumhuriyet'ten günümüze Plastik Sanatlarda heykel kavramı, Cumhuriyet dönemi kuşakları ve Atölyelerin bölünmesi ile ortaya çıkan yeni eğilimler üzerinde durulmuş; Beşinci bölümde de Heykel Sanatının düşünsel ve hacımsal estetik değerleri bu sanatın tarihsel gelişimi sürecinde İstanbul'da yer alan anıt heykellerle irdelenmiştir. Çağdaş Plastik Sanatların farklı yorumlarını sergileyen bu yapıtlar sanatçıların yapıtları üzerindeki duygu ve düşünceleriyle bir arada tanıtılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM-2

İSLAM ÖNCESİ TÜRK SANATINDA HEYKEL

Türklerin İslam öncesi dönemlerinden beri çamurdan ve taştan birtakım biçimler yapmış oldukları araştırmalar sonucu görülmektedir. Orta Asya'da Türklerin yaşadığı Baykal Gölü civarı, Tarım havzası ve Maverâün Nehir bölgelerinde Avrupalı ve Amerikalı araştırmacılar tarafından Türklere ait heykel ve oyma sanatlarından bazı eserler bulunmuştur. Kingan dağlarından Karpatlara kadar çok geniş bir sahada taştan kadın heykellerine rastlanmıştır; Bir eli göğsünde olarak yapılmış bu heykellere "Balbal" adı verilmiştir (1).

Resim : 1

Kültigin adına dikilen
Balballardan biri.

Orta Asya'da Minusinsk bölgesinde taş ve kayadan üzerleri yontulmuş anıtlar bulunmuştur. Bunların biçim ve görünüşleri Göktürk ve Uygur

anıtlarına benzemektedir (2). M.Tallegren'e göre M.Ö.700'lü yıllara bu insan ve hayvan suretleri, oyulmuş taşlar, Türk ırkından İskit ve Sarmatlar'a aittir (3). Koşaçaydam gölü ile yukarı Orhun Vadisinde M.Ö.732 olarak tarihlendirilen, Tukeyular'a ait Orhun anıtları adı verilen birtakım dikili taşlar, kabartmalar, heykeller bulunmuştur. Bunların üzerlerinde Türkçe yazılar yer almaktadır. Bilge Kağan anıtı dört heykel ve balbalan olmaktadır (4). Bu dönemde Türk komutanlarının adlarına heykeller dikilmekte; bunlar düşmanlarına karşı başarılarını canlandırmaktadır. Bu tür heykellere Orta Asya' da çok rastlanmaktadır.

Yine Orhun Vadisinde Lumir Jisl Başkanlığında 1958 yılında Çekoslovak Arkeoloji Enstitüsünün yaptığı araştırma ve kazılarda bir tümseğin içinden Kültigin ve karısını yanyana oturmuş vaziyette gösterir mermer mezar heykelleri bulunmuştur (5).

Uygur Türklerinde daha yaygın ve gelişmiş olan heykel ve oyma özgün bir karakter taşımaktadır (6). Orta Asya'da Turfan Kuça, Handbar, Hotan gibi Uygur şehirlerinde bulunan bazı heykeller ve kabartmalar Budilik devrine ait olup, Greko-Budik denilen Yunan etkisi ve Çin-Hint karakterleri görülür. Ayrıca bu kabartma ve heykellerde gerçekçi bir anlatım gözlenir (7).

Budizmden önceki Türkler, sanatı doğanın bir taklidi olarak görmediklerinden ve güzelliği yalnız çizgiler, şekiller ve renklerin karışımında ve uyumunda aradıklarından doğağı taklitten kaçınmışlar; kütleye, hacımsal etkiye önem vermişlerdir. Balbal'lar ve hayvan heykelleri buna örnek oluşturmaktadır.

Uygurlar'da doğaya yönelik bir yaklaşımla heykel sanatı M.Ö.IV ve III.y.y.'dan sonra Orta Asya'da Hellenizm'in etkisi altında başlar; böylece Budilik'ten sonra Greko-Budik usluo ortaya çıkar. Bu usluapta bir çok Buda heykel ve kabartmaları hanedan heykelleri bulunmuştur. Bunlarda elbise kıvrımları eski Yunan heykellerini hatırlatırsa da; Uygurlar o zamana dek görülmemiş gerçekçi ve yeni bir anlayışla heykel sanatı, uslubu meydana getirmişlerdir (8). Uygur heykelinin başlangıcı Göktürklerdeki Balbal heykellerine dayanmaktadır.

Resim : 2

8. ve 9.y.y.ait
Kızıl'da bulunan
Uygur heykeli

Resim : 3

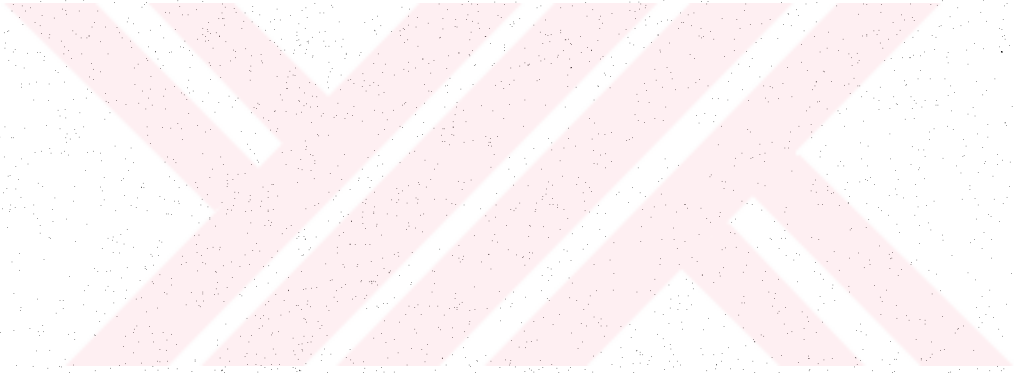
Sorçuk'ta bulunan
At başı

Kızıl'da bulunan 47cm. boyundaki diz çökmüş, omuzunda yük taşıyan alçı bir heykel 8. ve 9.y.y. Uygur heykel sanatı için karakteristik özellik taşımaktadır. Cilt beyaz, esmer saçlar veya başlık siyah renktedir. Sorçuk'ta bulunan diğer bir örnekte kalıptan alçıya alınmış iki hayvan heykeli çok ilginçtir. Bunlardan biri at başı olup; kuvvetli bir üslup ile yele ve perçinlerle ve dikkati çeken çok olgun çizgilerle ifadeli bir yüze sahiptir. Bu Hunlara kadar uzanan Türk hayvan heykellerinde görülen üslubun bir devamıdır. İkinci heykel ise 38cm. boyunda bir fil başıdır. Yine Kızıl'da Uygurlara ait kuvvetle üslublanmış saç biçimleri, çekik gözlü, ince kaşlı, stilize heykel başları ve büstler de bulunmuştur (9).

Bunlardan başka Orta Asya Tunçuk şehrinde Uygur Türklerine ait ağaçtan ve taştan oyulmuş doğal (bire bir) büyüklükte bir çok Buda heykeli ve toprak heykelcikler, aslan heykelleri, mabet hücrelerinde yüksek kabartma

heykeller bulunmuştur (10).

Türklerin İslam dinini kabul etmesiyle birlikte dinin getirdiği tasvir yasağı sonucu olarak heykel sanatının gelişimi durmuştur. Oysaki Türklerin İslam dinini kabul etmeden önce yaptıkları eserler incelendiğinde heykel sanatının ne kadar güçlü uslubta olduğu örneklerde görülmektedir.

BÖLÜM-3

İSLAM ETKİSİYLE ANADOLU'DA HEYKEL SANATI

X.y.y.'da Karhanlı Hükümdarı Satuk Buğra Han zamanında Türkler toplu halde Müslümanlığı kabul etmişler; ve 12 asırdır devam eden Şamanlık devrini kapatmışlardır. Karahanlılar döneminde İslam düşüncesinin etkisi kendini hissettirmiş ve toplumsal yapıya hakim olmaya başlamıştır (11).

Türklerde her kabilenin kutsal bir tabu'su (totemi) vardı; Bunun taştan veya ağaçtan yapılmış heykellerini oturdukları yerlere, evlerinin önüne dikerlerdi ki bunlar çeşitli biçimlerde yapılmış hayvan figürleridir. Türk kavimleri gibi Arap kavimlerinde de her kabilenin taptığı ayrı bir Put vardı. Bu Put'lar giderek Arap topluluğu arasında görüş ve inanç ayrılıkları yaratmış; Savaşlara neden olmuştur.

3.1. İSLAM DİNİNDE TASVİR YASAĞI:

İslam dininin ortaya çıkmasıyla Hz.Muhammed çıkarcı ayrılığı gidermek, birliği sağlamak için Kabe'de toplanan bütün Putları kırdırıp Putlara tapınmayı yasaklamıştır. Hac suresinde yer alan bir ayette, Put ve kendilerine tapılan resimler yasaklanırken din kapsamına girmeyen resim ve heykel hakkında bir şey söylenmemiştir (12). Ancak, müslümanlara üç boyutlu tasvirleri yasaklayan şöyle Hadis-i Şerif'ler vardır. "Kıyamet gününde en çok acı çekecekler suret yapanlardır. Onlara denilecektir ki; Yarattığınız şeylere can veriniz" (Buhari, Libas 89,2); bir başkasında, "Allah Musevilere şekil yaptıkları için azab eder" (Ratib Bağdadi Tarihi); yine bir diğesinde de "Her musavvir cehennemliktir; yaptığı suretlere sokulup nefsi cehennemde azab görür" denilmektedir (13).

İslamiyet ve sonucunda Allahın cismi ve biçimi olmadığı inancı yerleştikten sonra bu yasakların o kadar şiddeti kalmamış ve geçerlilikleri bir dereceye kadar azalmıştır (14)

İslamiyetin ilk yıllarında ilkel halk kitlelerinin Putlara tapmasına engel olmak için böyle bir yasak koyma gereği zorunlu görülmüştür. Ancak bu yasaklarda amacın sanat olmayıp,Putperestlik olduğu,ilk Halifeler devrinde

Emevi Saraylarındaki (Kuseyr Amra) duvarlarındaki çeşitli kabartmaların varlığından anlaşılmaktadır. Ayrıca Hz.Ömer'in Hamame (Kudüs) kilisesinde heykeller karşısında namaz kıldığı bilinmektedir. Bu nedenlerle, bazı müslüman sanatçılar tasvirler hakkındaki yasağı zamana göre yorumlayarak, bu yasağa harfi harfine uymamışlardır. Ancak yinede bazıları İslam'ın geleneklerine bağlı kalarak doğanın taklidini yapmaktan kaçınmışlardır. Aslında Türklerde İslamiyetten çok önce Samillerde de tasvir yasağı vardı. Buraya kadar belirtilen nedenlerle, yasakların etkisiyle Türklerde ancak süsleme amacı ile yapılan kabartma ve oyma işçiliği gelişmiştir. Yine de Emevi ve Abbasi halifeleri ve Selçuklu Sultanları zamanında taştan ve kilden yapılmış insan ve hayvan heykelleri görülmektedir. Emevi ve Abbasi Saraylarında çeşitli insan heykelleri olduğu ortaya çıkarılmıştır. Kuseyr Amra Sarayı harabelerinde Stukadan yapılmış bazıları boyalı av ve spor etkinliklerine ait heykeller ve kabartmalar bulunmuştur. Abbasilerin başkenti Bağdat ve Samara'da da bu biçimde heykeller bulunduğu araştırmalardan anlaşılmaktadır (15).

İslam dininin getirdiği tasvir yasağı sanatsal açıdan düşünülmeyip, çıkarıcı kişilerin Putperestlik anlayışını yıkmak amacı ile uygulanması istenilmiştir. Bu da dekoratif taş işçiliğinin gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bundan dolayıdır ki bu dönemde heykel sanatında süsleme ve dekoratif taş işçiliğinin ötesine gidilememiştir.

3.2 SELÇUKLU DÖNEMİ HEYKEL SANATI

3.2.1 TAŞ İŞÇİLİĞİNDE FİĞÜR SANATI:

İslam etkisiyle Anadolu Selçuklu figür sanatını etkileyen Avrasya figür üslubunun kökü M.Ö.7.y.y.'da başlar ve İskit adı verilen ve çoğu Türk olan Avrasya göçebelerinin sanatına dayanır. Karadeniz'den Çin'e uzanan çok geniş bir alanda görülen bu figür sanatında göçebelikten kaynaklanan büyük bir üslup beraberliği izlenir. Bu üslup Hunlar (M.Ö.3. M.S.3.10) ve Karluklar'da (M.S.10.11) da sürdürülmüştür.

Antik ve Sasani sanatı etkisi altında bulunan, Emevi Saraylarını süsleyen çeşitli heykel örneklerinde, insan ve hayvan figürlü kabartma ile islam sanatından sonra çok gelişerek bir ikonografik program izlenmektedir. 12.13.y.y.da Büyük Selçuklu ve onu izleyen İlhanlı el sanatlarında bol ve

zengin biçimler içeren figürlere rastlanmaktadır (16).

Sarayla ilgili av, dans, polo, çalgı sahneleri, içki alemleri tahtta oturan hükümdar ve saray ileri gelenleri, ayakta dizili muhafızlar, hizmetkarlar, İran edebiyatından alınan aşk ve kahramanlık konuları, gezegen-burç tasvirleri, sfenks, çift başlı kartal, ejder gibi yaratıklar,

Resim : 4
Cizre Köprüsünde
İkizler burcu
kabartması (1164)

tavus kuşu, aslan, kartal gibi sembolik hayvanlar İslam dünyasının yarattığı belirli bir programla ahşap, seramik, metal fildişi gibi kullanma araçlarında ve mimaride süsleme unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir (17).

Selçuklu devrinde heykel sanatı çok gelişmiş bir sanat dalı olarak bilinmektedir. Ancak bu sanat "Ronda bosse" denilen, çevresinde dolaşılabilen, açık havaya konulduğunda gölgesi canlı yaratıklarınki gibi

yere düşebilecek heykel türüne yanaşmıyarak, taş veya tahta üzerine oyulup,yontulan kabartma-friz biçimlerine bürünmektedir. Yapıların dış yüzeylerinde üsluplaştırma-stilizasyon-ölümsüz biçim tertiplerine varmaktadır. Selçuklu heykel sanatında, Batı Roma ve Gotik Sanatları mimarinin gereklerine uydukları gibi Selçuklu kabartmaları da benzer bir yaklaşımla yapı ile barıştıktan sonra o'na can vermektedirler. Mimari ile bütünleşen kabartmalarda, stilizasyon devamlı bir dinamizm, bir kaynaşma, hiç durmayan bir hareket etkisini uyandırmaktadır (18).

İslam dünyasında, el sanatlarında yer alan figür tasvirleri Anadolu'da sivil ve dini mimariye aktarılmıştır. Cami, mescit, medrese, kervansaray, türbe gibi çeşitli yapılarda yer alan taş dekor yapı türüne göre değişmez ayrılık gösterdiği izlenmektedir. Divrik, Sivas, Erzurum taş bezemeli eserlerinde yüksek kabartma işleyişe daha çok ağırlık verildiği dikkat çekmektedir. Eserlerin dış görünüşünde önem kazanan görsel etkinlik, anıtsal olan portallerde toplanmıştır. 13.y.y.'ın ikinci yarısında dekor sanatının daha olgun taşınıtlı ve barok bir karakter kazandığı görülmektedir. Çok katlı etkisi görünümü veren, birbirini kesen kompozisyonlar içinde bitkisel dekorasyon tipik özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.1228/29 tarihlerinde yapılan Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi portalleri 13.y.y.'ın sonunda olan örnekleri bile aşan coşkun, barok özellikler gösteren bir karakterde devrinin bir Sanat harikası olarak dikkati çekmektedir.Yapının dış yüzeylerinde üç boyutlu görünümü andıran bitkisel ve geometrik dekor, bir heykel anıtsallığı ile verilmiş, taşınıtlı yapıklar,sütun demetleri, profiller büyük bir yaratıcılık örneği sergilemektedir.

Resim : 5

Erzurum Çifteminareli
medrese portalinde
hayat ağacı.çift başlı
kartal ve çift ejder
kabartması(13.y.y.sonu)

Anadolu Selçuklu taş süslemesinde kompozisyon büyük çeşitlilik gösterir; her eserde değişir; ancak varlığı da belli bir sistem ve şemada izlenmektedir. Daha önce de değinildiği gibi bu kompozisyonlardaki figürler avrasya figür uslubundan etkilenmiş bir ikonografik programa göre yerleştirilmiştir. Şaman dini, büyü, tılsım, bu figür sanatına besleyen kaynaklardır. Görülen figürler yukarıda dökümü verilen bir takım maskeler, yırtıcı kuşlar, aslan, kaplan, geyik, kurt, ejder ve hayali hayvan figürleridir. Bunların tümünde görülen ana özellik aşırı bir stilizasyon; uzuvları geometrikleştirme, spiraller ve volutlerle süsleme, gövde de süsleyici beneklere yer vererek, uzuvları deforme ederek, formüleştirecek ve soyutlayarak gerçekleştirilmiştir. Figürler doğa gerçekçiliğinden uzaklaşarak dekoratif bir karakter taşırlar. Çoğu kez bir hayvanın gövdesinin başka bir hayvanın başı ile bir arada kullanıldığı, insan figürünün bitkisel kıvrımlar ile karıştığı görülmektedir.

Resim : 6

Konya Kalesinden gelme
taşkabartmada bağdaş kuran
insan figürü (1220)

İnsan figürü Selçuklu sanatında ay ve güneşi sembolize etmek için kullanılmıştır. Daha çok saray ileri gelenlerini tasvir eden örneklerle rastlanmaktadır. Bunlar genellikle kaftan giymiş, bağdaş kurmuş, oturur durumda tasvir edilmişlerdir. Dolgun yanaklı, iri badem gözlü, ince uzun burunlu, ufak ağızlı ve uzun saçlı olan kadın figürlerinde başlar cepheden gösterilmiş olup portre karakteri izlenmektedir. Erkekler ise genellikle sakalsız olarak gösterilmiştir. Bağdaş kurarak oturan, sarayla ilgili figürlerin en iyi durumda olan iki örneği Konya Kalesinde bulunmuştur. İnce minareli medrese müzesinde böyle kabartma insan figürlerine rastlanmaktadır. Akşehir Taş medrese müzesinde, 14.y.y.olarak tarihlendirilen mezar taşında, ölen kişi bağdaş kurmuş oturur vaziyette elinde ve başında haşhaş dalları, etrafındaki kadınlar gergef işler durumdadır. Böyle ilginç kabartmalara Cezire İbn Umar köprüsü batı ayağında da rastlanmaktadır.

İnsan figürlerinin gezegenleri tasvir ettiği de söylenmektedir. Kayseri Karatay Han portalinde (1240), Niğde Hüdavent Hatun türbesinde (1312), Diyarbakır Kalesinde kitabeler arasına serpiştirilmiş çeşitli insan ve hayvan kabartmaları dikkati çekmektedir. Selçuklu devri hayvan figürleri ve heykellerinde kaba işçilik hareketsiz masif kütle, gövdenin başa göre küçük olması kaba yüzlerde kübik görünüş, iri badem gözler, kaş hattı ile birleşen yassı büyük burun, iri açık ağız ve şişman yanak özellikleri izlenmektedir (19).

Aslan, Selçuklu figür sanatı kabartmalarında en yaygın örnek olarak bilinmektedir. Heykel olarak yapılan tek figür olup, çoğunlukla çift ve simetrik olarak kullanılmıştır. Aslan heykeline kervansaray, saray, kale gibi sivil yapılara rastlanmaktadır. Stilize olan ve oldukça kaba işlenen aslan heykelleri mimariye sıkı sıkıya bağlı olup anıtsal bir karakter göstermezler. Çift başlı kartal figürleride Selçuklu sanatında en çok rastlanan figürlerdir. Bu figürlerde genellikle başta sivri kulaklar, kıvrık gaga, gaga altında sarkıntı, iri kanat, kuyruk ve pençeler görülmektedir. Gövdeler şişman, kuyruklar yelpaze, palmet veya balık kuyruğu gibi ikiye ayrılan simetrik şekillere rastlanmaktadır. Bu figürler türbe, camii, medrese gibi dini eserlerde ve kale, saray gibi mimari yapılarda; Urfa Harran Kapı, Divriği Ulu Camii, Niğde Hüdavent Hatun Türbesi gibi örneklerde görülmektedir.

Resim : 7

Konya Kalesinden gelme Taşkabartmada
çiftbaşı kartal (Konya İnce Minareli
Medrese Müzesi) (1220 civarı)

Türk mitolojisine göre evrenin, hayat ağacı, yer, gök ve gezegenlerle temsil edilmekte olduğu ve hayat ağacının yeri gökle bağladığı mesajı verdiği bilinmektedir. Selçuk mimarisinde Hayat Ağacı, büyük olasılıkla tasvir edildiği medrese, cami, saray gibi yapılara önemli bir merkez oldukları imajını vermekte ve değer kazandırmaktadır.

Ejder, Selçuklu sanatında yaygın olan bir diğer figür olarak bilinmektedir. Birçok örneklerde aslan veya sfenks kuyruklarında veya çift başlı kartalların kanat uçlarında yer almaları, bazen de insan başı, boğa başı veya hayat ağacı ile birlikte işlenmeleri dikkat çeken özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ejderler, Konya Alaaddin Sarayı ve Felekabad Sarayı alçılarında, Konya Kalesinde, Kayseri Sultan Hanı avlu portalinde Çankırı Darüşşifası portalinde, Kayseri Karatay Han eyvanında, Ahlat Mezar taşlarında görülmektedir.

Resim : 8

Kayseri-Sivas (Tuzhisar)
Sultanhan'ın köşk mescidinde
çift ejder kabartması (1232-1236)

Diyarbakır dış kalesinde çeşitli başka kabartmaların yanısıra at, antilop, tavşan gibi avla ilgili hayvanların işlendiği görülmektedir. Selçuklu taş işçiliğinde ender örneklerde rastlanan balık, geyik, kurt, tilki v.b.gibi av hayvanı tasvirlerine de rastlanmaktadır. Türk-Çin hayvan takvimi ilgili kabartmalar Selçuk mimarisinde ilginç kompozisyonlarla karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıda Ek 1'de verilen takvimde her yıl bir hayvanla temsil edilmekte;

AY	TEMSİL ETTİĞİ HAYVAN	AY	TEMSİL ETTİĞİ HAYVAN
1	SICAN VEYA FARE	7	AT
2	SIĞIR,ÖKÜZ,BOĞA,İNEK	8	KOYUN,OĞLAK VEYA KOÇ
3	PANTER,ASLAN VEYA TILKI	9	MAYMUN VEYA INSAN
4	TAVŞAN	10	TAVUK VEYA HOROZ
5	EJDER,KERTENKELE VEYA KUS	11	KÖPEK VEYA BALIKÇIL
6	YILAN	12	DOMUZ,YABAN DOMUZU VEYA KECİ

Bu figürlere en çok Cizre Köprüsünde, Emir Saltuk Kümbetinde (Erzurum), Kayseri Karatay Han Türbesinde rastlanmaktadır (20).

Zengin Anadolu Selçuk figür dünyasında Ek 1,2,3'de değinilen özellikler görülmektedir. Avrasya göçebe sanatında madeni, ahşap ve kemik el sanatı eserlerinde görülen ve "eğri kesim" tekniği adını alan teknikle bazı örneklerde Anadolu Selçuk figürlü kabartma ve heykellerine uygulanmıştır. Orta Asya kaya resimlerinde, fresklerinde rastlanan stilize insan figürlerinde bağdaş kurarak oturma, elde sembolik bitki tutma, kaftan, başta üç dilimli taç ve uzun saçlar, belden sarkan uçlarına eşya asmaya yarayan dilimlere sahip kuşak, islam figür dünyasına geçen tipik özelliklerdir. İslam dünyasında bol olarak el sanatlarında yer alan figür tasvirleri, Anadolu'da sivil ve dini mimariye de aktarılmıştır.

EK:2

SELÇUKLU MİMARİSİNDE FİGÜRLÜ PLASTİK ESERLER LİSTESİ

ASLAN FİGÜRLERİ

Heykel olarak görülen Aslan Figürleri (Antik tipi hatırlatanlar)

- Şems-i Tebrizi civarında bulunmuş bir aslan
- Kayseri Kalesi Kapısının iki tarafında birer aslan
- Erzurum-Yakutiye Medresesi, madalyonun iki tarafında bulunan aslan figürleri
- Divrik Kalesi ana kulenin kitabesinin iki yanında birer aslan
- Sivas Müzesinde bulunan bir aslan
- Aksaray Sultan Hanına ait 2m. yüksekliğinde kırılmış mermer aslan
- Çardak Han-portal üzerindeki kitabenin iki yanında bulunan iki heykel
- Hoşap Kalesi yanındaki iki heykel
- Erzurum-Yakutiye Medresesi portalinde bulunan bir aslan figürü
- Peçin Kaleye girmiş kısmında bir aslan başı
- Patnos Kümbetinde bulunan figürler

Konsol ve Çörten'de görülen aslan figürü;

- Goncalı Han'da bulunan,
- Alara Han'da aslan başından 60 kadar konsol ve tezyinat,

Kabartma olarak Aslan Figürünün Kullanımı;

- Sivas-Keykavüs İmareti portal kemeri üzerinde yürüyen bir aslan figürü,
- Erzurum-Yakutiye medresesi; Madalyonun iki tarafında bulunan birer aslan figürü,
- Kırşehir güneyinde Kosik Köprü Han portalinde sola dönük iki aslan figürü,
- İncir Han kapısının iki tarafında karşılıklı iki güneş önünde duran aslan,
- Alay Han-karşılıklı iki aslanın bir müşterek başı bulunan kabartma,
- Çay Han-portal üzerinde madalyon içinde yürüyen aslan figürü. Memluk Sultanı Baybars'ın armasını hatırlatır.

EJDER BAŞLI YILAN FİĞÜRÜ

- Adana Müzesinde bulunan bir kabartma,Selçuklular tarafından Arapça konuşan Hristiyanlar için yapılmış, Ejder ile savaşan Aziz Jorj ve iki melek,
- Kayseri yakınında Sultanhan köşk mescidinin kemer yüzlerinde,
- Susuz Portalinde yan nişlerinde,
- Karatay Han eyvan cephesinde,
- Çankırı-Atabey Ferruh Darüşşifasında karşılıklı iki ejderden biri kalmış durumda,
- Erzurum-Çifte minareli, Ejder başı palmet rölyefine eklenmiştir,
- Adana-Ramazanoğlu Ulu Camii batı portalı üzerinde ejder başı,
- Kesik Köprü Han, ortada öküz başı iki tarafta bir ejder başıyla sonuçlanan girlandlar,

İNSAN FİĞÜRÜ

- Sivas,Keykavüs Darüşşifası eyvanında güneş ve ay timsali olarak,
- Niğde, Alaaddin Camii portalinde iki baş,
- Konya, eski surlardan kalan iki melek,
- Susuz Han, portal nişinin kemerlerinde uçar vaziyette iki melek,
- Çardak Han, Sultan başlıklarında üç hayvan ve bir insan başı,
- Divrik-Şifahane portalinin bir sütunu gerisinde iki portre başı,
- Karatay Han, portalinde kıvrık dallar arasında insan başı,

Sarmal Dallarla Hayvan Figürünün Birleştirilerek Kullanılması;

- Sivas, Gök Medrese portalı, kilit taşı ve kemer ayaklarında,
- Karatay Han, portalinde ve türbesinde,
- Goncalı Akhan'da portalin sütun başlığında motifler içinde kullanılan hayvan figürleri,
- Niğde Surgur bey camii portalinde.

Bunların dışında dört mimari yapıda sistematik olarak düzenlenmiş figürlü tezyinatlar bulunmaktadır.

- Kayseri : Döner Kümbet
- Niğde : Hüdavend Hatun Kümbet'i
- Patnos : Anonim Kümbet
- Erzurum : Emir Saltuk Kümbeti

KARTAL FİĞÜRLERİ

- Konya-Kapı kemeri içinde tek başlı kartal figürü (masal hayvanı tipinde)
- Konya-Sarunda çift başlı kartal,
- Konya-Kilit taşı üzerinde çift başlı kartal,
- Divrik-Ulu Camii, portali çift başlı kartal yanında tek başına bir kuş figürü,
- Erzurum-Çifte Minareli-Çift başlı kartal figürü altında palmiye,
- Sivas-Gök Medrese palmet dilimleri arasında münferit kuşlar,
- Niğde-Sungur Bey Camii yan portalinde çift başlı kartal,
- Karaman-Hatuniye Medresesi-XIV.y.y.sonuna ait kartal figürü,
- Patnos-Kümbet cephesinde çift kartal ve simetrik iki kartal,

EK: 3

KONYA'DA VE DİĞER ANADOLU MÜZELERİNDE YER ALAN PLASTİK ESERLER LİSTESİ

- Sfenks -(Halen İstanbul Türk ve İslam Eserleri müzesinde)
- Aslan Heykeli, oturmuş halde
- Çifte Kartal
- İnsan figürü: Oturmuş halde, sağ elinde bir kuş, sol eliyle bir çocuğu okşamaktadır,
- Yüksek kabartma: Niş içinde bağdaş kurmuş bir insan figürü,
- Çalgı çalan bir insan figürü. (İstanbul'da özel bir koleksiyonda)
- İki muharip rölyef: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi
- Kanatlı bir aslan
- İki Kitabenin iki yanında birer kartal
- Madalyonlar içinde ejder ve geyik motifleri ile bir levha: Konya Arkeoloji Müzesinde
- Ejder kabartması
- Bir kemere ait altı taş üzerinde ejder siren ve diğer hayvan figürleri

ANADOLU MÜZELERİNDE BULUNAN PLASTİK ESERLER

- Kayseri Müzesi: 1/1 ölçüde eyerli bir at veya deve figürü
- Ankara Müzesi: Erzincan'dan gelme bir koç figürü
- Afyon Müzesi: Yedi Selçuklu koyun mezar taşı, yan cephelerinde suvari tasvirleri bulunmaktadır.
- Manisa Müzesi: Antik bir taş levha üzerine işlenmiş süvari tasviri. Bunların dışında malzeme olarak alçının kullanıldığı plastik eserler bulunmaktadır.
- Konya Sarayı Harabelerinden gelme, İstanbul Müzesinde bulunan, sarmal dallar önünde hayvan figürleri
- İstanbul Arkeoloji Müzesinde bulunan Ejder öldüren ve Aslan ile çarpışan iki süvari
- Siren ve sırtından yılan başı çıkan bir aslan
- Heraklas'ın hayvan ile mücadelesini hatırlatan bir rölyef
- Zarif bir tavus kuşu rölyef
- Chicago Müzesinde bulunan bir süvari figürü (21)

3.2.2 SELÇUKLU SONRASI ANADOLU'DA GELİŞEN HEYKEL SANATI

13.y.y.'ın ortalarında İlhanlı'ların egemenliği altına giren ve varlığını bu şekilde sürdüren Anadolu Selçuklu Devleti, 14.y.y.'ın başlarında ortadan kalkmıştır. Bir süre İlhanlı'ların eyaleti olarak kalan Anadolu'nun bir bölümü, İlhanlı Devletinin yıkılmasıyla, daha önce var olan ve Selçuklu dönemi Kültürel birikimin parçalarını oluşturan beylikler tamamen bağımsız hale gelmişlerdir. Beylikler devri Selçuklu sanatının doruğa yükselttiği taş süsleme genellikle sadeleştirerek azalan örneklerle sürdürülmüştür. Karaman ve Doğu Anadolu Bölgesi eserleri taş işçiliğinde Selçuklu karakterini sürdürme gayreti izlenmektedir (22).

Mezar taşı geleneği beylikler devrinde de devam etmiştir. Zaman zaman yöresel özellikler göze çarpmaktadır. Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da koyun, koç ve at şeklinde mezar taşları gibi toplumun inançları ile ilgili motiflerle de değerlendirilmiş, figüratif eserlere Anadolu'nun diğer yörelerinde de rastlanmaktadır. 14.y.y. İlhanlı Mimarisinde görülen coşkun form ve biçimlerinin Anadolu Selçuklu örnekleri ile paralellik gösterdiği izlenmektedir (23).

Resim : 9
Koyun şeklinde
mezar taşı

Resim : 10
Koç şeklinde
mezar taşı

Selçuklu taş işçiliği geleneği Karaman Devri eserlerinde de devam etmiştir. Niğde Hüdavent Hatun Türbesi, Sungurbey Camii, Karaman Hatuniye Medresesi gibi eserler buna örnek olarak gösterilmektedir (24).

3.3 OSMANLI DÖNEMİ HEYKEL SANATI

Osmanlılar, 19.y.y. sonlarına kadar heykel ve kabartma sanatına karşı büyük çekingenlik göstermişlerdir. Selçuklular gibi yapılarını heykel ve kabartmalarla süslemişler; ancak hacımla ifade, yaygın benimsenmiş biçimiyle, Türk toplumu için dinsel açıdan engellenmiştir. Türkler, duygu ve düşüncelerini hacımsal etkiden yararlanarak açıklamak istemişlerdir. Böyle bir istek, mutlaka başka bir anlatım biçiminde ortaya çıkacaktı. Bazı mimari yapılarda ve belli dönemlerde yapılan figürlü anlatımlarla yetinilmemiş, başka bir anlatım biçimi bulunarak hem dini yasak aşılmış, hem de hacımla anlatım isteği doyurulmuştur. Gerçekten de çağdaş anlayışla yaklaşıldığı zaman, mimariye bağlı taş bezemeler ve mezar taşlarımız arasında başarılı heykel örneklerimizin bulunduğu görülmektedir (25).

Resim : 11
Osmanlı Mezar Taşı
(17.y.y.)

Resim : 12
Osmanlı Mezar Taşı
(16.y.y.)

Osmanlı dönemi Sanatçıları mimariye bağlı olarak soyut biçimde uygulanan taş işçiliğinde mimari ile bütünleşen üstün niteliklere sahip örnekler ortaya koymuşlardır. Mezartaşlarında, çeşmelerde, sebillerde, parmaklıklar da mükemmel birer stilizasyon ve sentez örneği olarak soyut anlayışta eserler meydana getirmişlerdir (26).

Osmanlılar'da oylumları biçimlendirme anlayışı, işleve uygun şekiller yaratmak fikri üzerine kurulmaktaydı. Oylumların ve süs ve dini anlamda kullanılışı işlevsel bir içerikte olmakla beraber gittikçe soyutlaşarak yapıyla bütünleşen ve yapının tümünde anıtsal bir biçim sentezine ulaşmaktadır. Osmanlı mimari anlayışını yansıtan biçimlerde soyutlamaya gidilmiştir. İnsan vücudunun güzelliklerinden yararlanılan hacımlı eserlerde bile bu biçimlerin soyutlandığı görülmektedir (27).

3.3.1.OSMANLI DÖNEMİ HEYKEL SANATINDA (HACIMSAL BAĞLAM-DA) DEKORATİF OYMACILIK

Selçuklu devri süslemeleriyle Osmalı Devri süslemeleri arasında bariz farklar görülmektedir. Bu farklar bezeme şekillerinden çok onların biçimsel fazlalığı veya basitliğinden kaynaklanmaktadır. Osmanlı Devrinde daha önce de değinildiği gibi mimarının her şeyden önce bir hacım ve kütle sanatı olduğu düşünülmektedir. İkinci derecede kalmıştır. İnsan ve hayvan biçimleri ortadan kalkarak yalnızca soyut, geometrik düzenlemelerle bitki ve çiçek motiflerine önem verilmiştir. Bu motifler, mimaride taş kısımları süslemek amacı ile silme ve oyma olarak yapılmıştır. Bunlar başlıca geometrik şekiller olup, yaprak, çiçek, usuplanmış palmetler, burmalı ve zigzaglı yivler, kaytan işlerini hatırlatan büküntülü ve girift şeritler, kenger yaprak olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir süslemeye en iyi örnek, Amasya Bimarhanesi taş kapısı olarak gösterilmektedir. Osmanlılar'da sathları ve kemer köşelerini süslemek için kabartmalar ve gülçeler uygulanmıştır. Bunlar kemerlerin kavisleriyle ahenkli birer yuvarlak motif teşkil etmektedirler. Binaların iç süslemesinde kullanılan alçı kabartmalar ayrı bir bölüm olarak görülmektedir. Bursa Yeşil Camii'deki yan odalarda ve Hünkar mahfillerinde duvar hücrelerinde ve rafların etrafını süsleyen böyle kabartmalara rastlanmaktadır.

Osmanlı mimarisinde yaygın olarak kullanılan taş kabartma olarak oyulan

yazılar, yazıdan çok bezeme olarak algılanmaktadır. Kufi'yi andıran ve geometrik süs şekline sokulan bu yazılar, kıvrım dallar ve usluplaşmış yapraklarla çerçevelenmiş ve yazının karakterini kaybetmişlerdir. Heykel niteliğinde olduğu belirtilen taş parmaklık formu incelendiğinde, bunlar kalınca kıvrım dallı geometrik poligonlar şeklinde mermerden oyulmuş şekiller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar merdiven, yan sofa şekilleri, taş kürsüler, balkon korkuluklarında ve minare şerefelerinde görülmektedir (28).

Osmanlı mimarisinde görülen ekoller oyma taş süsleme sanatına da yansıtılmıştır. Osmanlı döneminin ilk büyük ekolü, Bursa uslubu, İznik Yeşil, Bursa Ulu, Yeşil Camileri ile ilk önemli örneklerini Bursa ve İznik'te vermiştir. Selçuklu sanatına oranla daha sade, ağır başlı ve ölçülü olan Bursa uslubu yapıtlarında aynı zamanda bir bütünlük hakimdir. Fazla süs ve ayrıntıya gidilmemiştir. Süs öğeleri plastik etkinin gerektirdiği yerde gerekli ölçüde kullanılmıştır. Süsleme, form ve motif yönünden mimariye paralel bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Bir diğer Osmanlı dönemi uslubu olan klasik devrin en önemli mimari yapıtları, İstanbul'daki Beyazıt Şehzade, Süleymaniye ve Edirne'deki Selimiye Camii'leri olarak bilinmektedir. Bu ekol Bursa uslubunun devamı olmakla birlikte kendine özgü bir karakteri de yansıtmaktadır. Formlar daha hafif ve özenli olup biçimler son derece sadeleştirilmiştir. Sanatçılar bir iki motifi kullanarak birbirinin benzeri gibi görünün çok değişik motifler yaratmışlardır. Ayrıntıdan çok bütüne önem verilmiş, süs öğeleri geniş yüzeylerin belirli yerlerinde yer yer kullanılmışlardır. Gereksiz karmaşık süslemeye gidilmemiş; büyük sathlar baştan aşağı motifle doldurulmamıştır. Motifler daha çok bordür ve alınlıklarda toplanmıştır (29).

3.3.2.OSMANLILARDA BATILILAŞMA SÜRECİ

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Sadrazam Makbül İbrahim Paşa'nın Mohaç Seferinden dönerken Budin'de gördüğü ve hoşuna gittiği bazı heykellerin beraberinde getirdiği ve bunlardan Herkül, Diana ve Apollo'yu temsil edenlerin Sultan Ahmet meydanında dikili taşların karşısına koydurduğu ve bu nedenle zamanın şairlerinin İbrahim paşayı hicveden şiirler yazdıkları bilinmektedir (30). Topkapı Sarayındaki Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin sünnet düğünü ile ilgili minyatürleri içeren Hünernâme adlı eseri II.cildindeki minyatürlerde Atmeydanının, İbrahim Paşanın ölümünden sonra parçalanmış heykellerle süslü olduğu görülmektedir (31).

Batı'ya ilk açılma Lale Devri, III.Ahmet ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa devirlerinde gerçekleştirilmiştir. 28 Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris'e gönderilmesi ve kendisinin dönüşünde Fransız sarayları ve bahçeleri hakkında verdiği bilgiler yalnızca saray çevresini değil onun isteğiyle bina, yapan kimseleride etkilemiş; Kağıthane'de bu etki altında köşkler, bahçeler imar edilmiştir (32).

Lale Devrinde mimari süslemede, doğadan uzaklaşan, hayale dayanan bir şekillendirme göze çarpmaktadır. Sade ve düz duvarların yerini artık yüzeyi motiflerle doldurulmuş satırlar almıştır. Lale baskın bir motif haline gelmiş; çiçek türleri çoğaltılmıştır. III.Sultan Ahmet Çeşmesi'nde ve Tophane Çeşmesi'nde bu özellikler göze çarpmaktadır. Fransa Kralı XVI.Luis ile ilişki kuran ve kendisiyle mektuplaşan III.Selim'in ıslah hareketi (1789-1807) sırasında, bir çok yeniliğin yanı sıra bir takım yeni fikirler de gelişmiştir. II.Selim Mustafa Rakım Efendi adlı Hattat'a resmini yaptırmıştır.

Yine o devirde kurulan "Mühendishane-i Beri-i Hümayun"da resim dersleri vermiş ve Büyükdere'de bir evde bal mumu heykellerden bir serginin açılmış olduğu Ser Katibi Ahmet Efendinin tuttuğu ruznameden öğrenilmektedir (33).

Barok mimarisi ve geleneksel değerler birleştirilmiş; böylece gravür çok

yaygınlaştırılmıştır. Lavantenler ve yabancı elçilikler çevresinde bu bağlamda sanat ortamı oluşturulmuştur.; ancak, kaynaklarda heykel konusunda herhangi bir kayıta rastlanılmamıştır. Avrupa tarzı Barok yapılar yaptırılmak üzere Mimar Melling getirmiş; Aynalı konak, Has Bahçe, Biniş Köşkü, Kağıthane'de Sadabad, Çağlayan Kasrı yaptırılmıştır. Bunlarda, Barok mimarisinde çok görülen, mimariye bağlı taş işçiliği göze çarpmaktadır (34).

Camii, türbe, çeşme vs. yapılarda taş işçiliğinin Barok ve Rokoko dekorasyonunun, adeta Türk heykeli diyebileceğimiz mezar taşlarını yapanların Türk olduğu; 1778 yılından kalma ve o tarihte İstanbul'da 89 taşçı dükkânı ve bu alanda çalışan 1202 kişinin olduğunu belirten belgeden anlaşılmaktadır. Ayrıca Tavşan Mimarisi denilen ince marangozhanelerde eski asırlardan beri gemi başları için oyma Aslan, Kaplan, At, Kuş, Ejderha büstlerinin işlendiği izlenmektedir (35).

II.Mahmut devrinde İbrahim Paşa ve Tevfik Paşa adlı ressamlar bu döneme imza atmışlardır. II.Mahmut resmini Rupen Manas adlı bir ressama yaptırarak Norveç Kraliçesine göndermiş; bunları çoğaltarak resmi daire ve kışlalara yabancı elçiliklerimize astırmıştır. Aynı padişahın zamanında yurt dışına resim öğrenimi için dört kişi gönderilmiş, programında resim dersi olan okulların sayısı artmıştır. II.Mahmut'un ayrıca "Ronde Bosse" heykellerini ve alçak kabartma madalyonlarını da yaptırdığı bilinmektedir (36).

1839'da Tanzimatın ilanını ebedileştirecek bir anıt düşünülmüş; mermerden üzerinde resim bulunmayan bu anıt Tanzimata duyulan tepki nedeni ile yerini konulamamıştır (37).

18.y.y.'da Türk sanatında batı etkisi en çok mimari ve daha çok mimariye bağlı dekorasyon alanlarında görülmektedir. Bu yüzyılda yapılan mimari eserlerde Barok etkisi görülse de bu eserler Avrupa Barok ve Rokoko'sunun bir taklidi olmayıp Türk Barok ve Rokoko'su olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Baroğunda yoğun olan yüksek kabartma figürler, Türk Baroğunda geleneksel bitkiler süsleme uslubunun naturalist niteliğini koruyarak yer almaktadır. Selçuklular'dan bu yana görülmeyen yüksek kabartma Batı'nın yeni motifleriyle tekrar ortaya çıkmaktadır. İslam dininin yasak ettiği figürler Avrupa Baroğundan farklı olarak Türk Baroğunda yer almamaktadır. Burada Hassa Mimarlar Ocağının gelenekleri koruyan etkisinin belirtilmesi gerekmektedir (38).

Resim : 13
Venedik'te Barok uslubta
Baldassare Longhena'nın
Santa Maria della Salute

Resim : 14
Barok uslubta
Üçüncü Mustafa Devrinde
yapılan Laleli Camii(1763)

Resim : 15
Barok uslubta
Fatih Camii (1771)

Türk sanatçıların kendilerine göre yorumlayarak oluşturdukları Türk Barok ve sonraları Ampir uslubunda anlamsız çiçek ve yaprak motifleri, hareketli ve kıvrımlı dallar, aşırı girinti ve çıkıntılar, hiçbir plastik etki amaçlanmadan gerekli veya gereksiz bol bol kullanılmıştır. Kendi öz motiflerimizin yerini kendimize göre yorumladığımız dış kaynaklı biçimler almıştır. Bu devrin özelliklerini en iyi Nuruosmaniye, Laleli, Tophane, Nusretiye Camiileri ve Dolmabahçe Sarayı yansıtmaktadır.

Türkler Batı'nın bilgi, teknik, örgütlerinden faydalanmak isterken; Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflığını gören ve karşılıklı ilişkilerin artması ile de bunun daha çok farkında olan Batılılar ise Osmanlı topraklarından kendilerine ekonomik, siyasi, askeri çıkarlar sağlamak yolunu tutmuşlardı. Böylece gün geçtikçe Osmanlı Batı'nın sömürü düzenine, sömürünün yanı başında ayrıca imparatorluğu parçalama çalışmalarının etkisi altında kalmıştır.

Batılılara karşı koyabilmek için Batılılaşmaktan başka çare görülmemektedir.

19.y.y.'a böyle bir durumda giren Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma sürecinin en tipik Padişahı Abdülaziz olmuştur. Abdülaziz, Batı dünyasını gezmiş, şehirlerini, yollarını, binalarını, insanlarını, onların yaşayışlarını, sanat eserlerini görmüştür. Gezisinden sonra Batı sanatlarına, mimariye ilgisi artmıştır. Abdülaziz Avrupa'da büyük adamların heykellerinin yapıldığını görünce yurda dönüşünde, kendi heykelinin de yapılmasını istemiştir. O güne kadar hiç bir Osmanlı Padişahının heykeli yapılmamıştır. Abdülaziz böyle bir harekete kalkışmakla tutucu kesimin heykele karşı tavrını kırabileceğini umut etmiştir. Ve C.F.Fuller adında bir heykeltıraşa at üzerinde kendi heykelini yaptırmıştır. 1871'de İstanbul'da yapılan bu heykel Münih'te döktürülmüş ve Beylerbeyi Sarayına konulmuştur. Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra Topkapı Sarayı'na alınan heykel oğlu Abdülmecid tarafından Bağlarbaşı'ndaki köşklere konulmuştur (39). Abdülaziz'in kendi büstlerini yaptırdığı da söylenmektedir. ayrıca bir Balmumu Heykeller Müzesi de kurdurduğu bilinmektedir (40).

Batı'nın resim ve heykeli içeren medeniyeti ile temas eden Türkler bu konuda bilgi ve fikir sahibi olduktan sonra, bazı sanatçılar bu alanda bizzat bir şeyler yapmaya başlamışlardır. Bu ilginin sonucu ressam ve gravür sanatçıları itibar görmeye başlamış ve aranır hale gelmiştir. Ancak bu konuda teknik bilgi ve sanat formasyonu ihtiyacı, tarihi ve sosyal gelişmenin neticesinde artmaktaydı. Abdülaziz saltanatının sonlarına doğru bu alanlarda bir hareketlenme gözlenmektedir.

1873 yılında Sanat okulu salonunda resim öğretmeni Ahmet Ali Efendi (Şeker Ahmet Paşa) tarafından ilk resim sergisi açılmış, yüksek rütbeli, memurlar, şehzade, sadrazam sergiyi ziyaret etmiş büyük ilgi ile karşılaşmışlardır. Sergi ile ilgili La Turquie 20 Mayıs 1873'de yayınlanan bir yazıda "her yıl resim, mimari, heykeltıraşlık ve gravür desen sergisi açılmalı; bu sergi bir veya iki ay sürmeli" denilmektedir.

1874 yılında ikinci Resim, heykel ve mimarlık sergisi ilan edilmiş; yabancılardan ve Levanten azınlıktan birçok sanatçı bu sergiye katılmıştır.

Şöyle ki; Heykel de AURELY'in bir büstü, DURAND'ın iki heykeli, PANEL'in bir büstü ile sergide yer almıştır. Aynı yıl Cuillement'in resim akademisindeki sergisi, 1880-81 yıllarında Ressam ve heykeltıraşlar klubü sergileri sanat ortamımıza canlılık getirmiştir (41). (Osmanlı Gazetesi no 52 S 65, 1298)

3.3.3.SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİNİN KURULUŞU VE SANAT ORTAMINA KATKISI

Türkiye’de Güzel Sanatlar öğretimi yapacak bir okulun kurulması için gereken ortamı hazırlayan ve ortaya koyan işaretler batılılaşma süreci boyunca gerçekleşmiştir. 1877 yılında sanat eğitimi yapacak okulun kurulması girişimi Balkan göçmenleri sorunu ile ve Osmanlı-Rus savaşı nedeni ile gecikmiş; ancak 1882’nin ilk aylarında kurulabilmiştir. Sanayi-i Nefise ilk yıllarında Resim ve heykel adı altında "Plastik Sanatlar" ve "Mimarî" bölümlerinden oluşmuştur. Eğitim sistemi ve yönetimi Paris Ecole Nationale Supérieure des Arts’dan esinlenmiştir. Resim ve Heykel bölümlerinden her yıl ancak birer öğrenci mezun edilebiliyordu. Bunlar yine Paris’teki okulun benzerindeki gibi bir uygulama ile devlet tarafından Avrupa’ya gönderilmişlerdir. Bu dönemde Paris ve Roma, Avrupa sanat eğitimi için seçilen iki merkez olmuşlardır (42).

Osman Hamdi Bey, Sanayi-i Nefise mektebinin kurucusu olarak bilinmektedir. Arkeoloji Müzesinde kurucusu olan Osman Hamdi Bey, Sanat ve Kültür yöntemini öğretme açısından Batılı anlamda bir öncü olmuş, Türkiye’de figürlü resim tekniğini yaygınlaştırmış sanatçıdır.

3.3.3.1.İLK HEYKELTRAŞLAR KUŞAĞI VE YAPITLARI

YERVANT OSKAN

Sanay-i Nefise'de ilk heykeltıraşlık hocası olan Oskan efendi hakkında bilgi 1901 sergisini anlatan gazeteci Adolphe Thalaso'dan alınmıştır.Venedik Rafael Koleji'nde Luigi Quera'nın; Roma Kraliyet Güzel Sanatlar Okulunda Enrico Decatti ve Giroloma Massini'nin öğrencisi olmuş ve çağdaş sanat tarihinde yeri büyük olan Gigi'nin derslerine devam etmiş olan Oskan Efendi 12 yılını resim, desen, perspektif, mimarlık, heykeltıraşlık öğrenmeye adanmıştır. 1878'de Paris'e gelmiş; bronz eserler ortaya koymuştur. Ülkesine dönüşü Osmanlı Müzei Hümayunü ve İstanbul Güzel Sanatlar Okulunun, açılışına rastlamaktadır. Her iki kurumun da müdürü olmuştur. İstanbul'da heykeltıraşlık yapan ilk sanatçı Oskan Efendi'dir. Yorulmak bilmez çalışmalarıyla sayısız bronz ve mermer heykelleri ilk o sergilemiştir. Oskan Efendi heykellerine Oryantal, tarihi ve mitolojik konuları işlemiştir.

Resim : 16

Osman Hamdi Beyin
eşi Naila Hanım

Sanayi-i Nefise'de mimarlık hocası Vallaury öncülüğünde Fransız Büyük Elçisi Contance ve Le Stamboul gazetesi müdürü Regis Debray ilk İstanbul sanat salonunu açmışlardır. 1901'de ilk sergi Beyoğlu'nda Pasaj Oryantal'de Fransız tüccarı Bourdon'un konağın da açılmış; 1902'de ve 1903'teki açılan sergiler bu kuruluşun son sergileri olmuş ve bu salon dağılmıştır. Bundan sonra Sanayi-i Nefise'nin öğrencilerinin yıllık sergileri hariç on yıl süreyle İstanbul'da kişisel veya genel hiçbir sergi açılmamıştır.

Yapılan büst, alçak kabartma heykellerinin sergilenmesine Galatasaray sergileri ile başlanıyor. "Türk Ressamlar Cemiyeti"'nin dördüncü Galatasaray Sergisine üç heykel sanatçısı dört eseri ile katılmıştır. Bunlar Sabiha Ziya Hanım (bir eser ile), Melek Hanım (bir eser ile), Nijad Sirel (iki eseri ile)dir. 1922'de gerçekleşen bu sergide heykel sanatı için bir aşamadan söz etmek mümkündür. İlk heykeltraşlar heykel sanatında izlenen sergileme olayı, onun toplumsal bir yapıya kavuşmasına önayak olmuştur.

Sanayi-i Nefise'nin kuruluşundan Cumhuriyet'in birinci yıl dönümünde yurt dışına eğitim için ilk grubun gönderilmesine dek 40 yılı aşkın sürede ancak dört heykel sanatçısı yetişmiştir. Bunlar İHSAN ÖZSOY, İSA BEHZAT, MAHİR TOMRUK ve NİJAD SİREL'dir (43). Yurt dışında eğitim gören sanatçılarımız 20.y.y.başında Avrupa'daki o müthiş kaynaşmaya, yeni patlamalara (akımlara) ilgi göstermemişler; Naturalist (doğaya bağlı) bir anlayışla yurda dönmüşlerdir.

İHSAN ÖZSOY

İhsan Özsoy (1855-1914) Sanayi-i Nefise'yi bitirdikten sonra Paris'de öğrenim görmüş; G.Deloye'den kısa süre ders almıştır. Kendisine doğadan çalışma imkanı vermediği için atölyeden ayrılarak Rcledes Beaux Arts'da E.A.Soldi Thomas'ın öğrencisi olmuştur. Dönüşünde açtığı atölyenin kapısına koyduğu rölyef'in polis tarafından söktürülmesi o devrin heykel karşısında toplumun sosyo-politik tavrını göstermektedir. Daha sonra Arkeoloji Müzesinde restoratörlük yapmış; 1908'de Oskan Efendi'nin yerine akademide heykel öğretmenliğine getirilmiştir. İhsan Özsoy'un akademik anlayışla, naturalist bir çalışma uslubu vardır. Doğa'da aranan her şeyin biçimsel gerçekliğinin bulunabileceğini savunmuş; bu savını büstlerine yansıtmıştır.

İhsan Özsoy'un Eserleri

Resim : 17
Kadıköy Süreyya
Sineması
ön cephesi
İhsan Özsoy

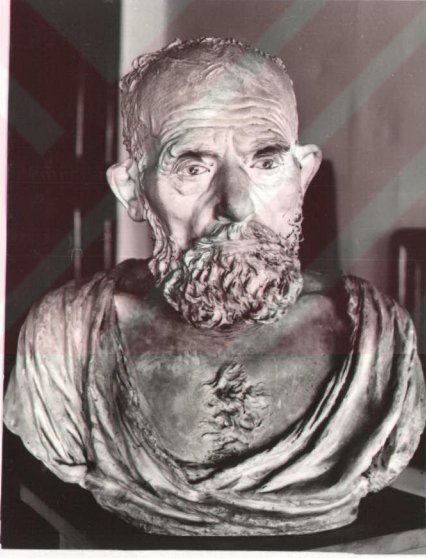
Kadıköy Süreyya Sineması üzerinde yaptığı "Dans eden çocuklar" adlı friz ile iki genç figürü iki uçta göstermiştir; Resim Heykel Müzesinde bulunan Nimet Hanım ve Osman Hamdi'nin kızının büstlerinden ibarettir. Bununla birlikte yarattığı sanatsal atmosfer, yetiştirdiği öğrencilerden dolayı ve heykel geleneğini yerleştirmiş olduğundan önemlidir.

Resim : 18
Kerime Salatur'un
büstü
İhsan Özsoy

İSA BEHZAT

Oskan Efendi'nin öğrencisi olmuş bir başka heykel sanatçısıda İsa Behzat'tır. (1875-1816) da Arkeoloji Müzesinde onarımcı olarak çalışmış; Yıldız Çini Fabrikasının yönetmenliğini yapmıştır. Sultan Abdülaziz'in büstünü yapmış olduğu bilinmektedir. Resim ve Heykel Müzesindeki alçı çalışmaları "Saz Şairi", "Sakallı Adam" ve "Yahudi" (Rölyef)dir. Bunlar naturalist karakterde güçlü teknik ve plastik uygulamalardır.

Resim : 19
(Yahudi)
İsa Behzat

MAHİR TOMRUK

1885-1954'de Sanayi-i Nefise'de İhsan Özsoy'un öğrencisi olmuştur. Burayı bitirdikten sonra Almanya'da Münih Güzel Sanatlar akademisinden de mezun olan Mahir Tomruk Prof.Kurtz ve Prof.Blecker'in öğrencisi olmuştur. Yurda dönüşünde Güzel Sanatlar Akademisinde modelaj, sonrada Heykel

öğretmenliği yapmıştır. Yapıtlarında ölçülü, akla yakın uygunluk dikkat çekmektedir.Eski Türk Anıtları sanatçının ilgi odağı olmuştur. Yapıtları plastik açıdan güçlü eserlerdir. Resim ve Heykel Müzesindeki "Annesinin başı" adlı bronz heykel kitleyi hakim kılan, doğal, ayrıntılara girmeyen, anlatımcı bir usluba sahip olmakla birlikte, rahatsız etmeyen başarılı bir sentez ve olgun modleye sahiptir. Diğer eserleri "Fazıl Tomruk'un başı" (Alçı), "Eglinin başı" (Alçı), "Fazıl Tomruk'un başı" (Bronz)dur. Bu çalışmalardaki geçişler, yumuşak formlar son derece uyumludur. Heykelde malzeme olarak mermeri savunmakla birlikte elimizdeki eserlerinin alçı ve bronz olduğu gözlenmektedir. Bursa'da Atılı Atatürk Heykelinin anlaşmasının Nijad Sirel üzerinde olduğu bilinir. Ancak çalışmanın tümüne yakın bölümü Mahir Tomruk'a aittir. Genellikle Alman Neoklasizminin etkisinde bir sanatçıdır.

Resim : 20
Fazıl Tomruk'un
büstü

NİJAD SİREL

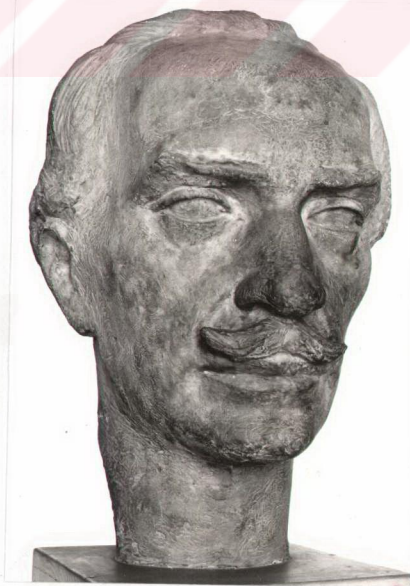
MAHİR TOMRUK'un öğrencilerinden olan Nijad Sirel (1897-1959), 1915

yılında Münih Güzel Sanatlar Akademisinde Prof.Khan'ın öğrencisi olmuş. O'da Güzel Sanatlar Akademisinde öğretmenlik yapmıştır. Değişik stilde bir çok çalışması vardır. Genel olarak dışa vuran, yumuşak, ayrıntılar üzerinde kendine özgü alışılmışlığı yineleyen ve onun ötesinde yeni bir tad verecek yolu denemiştir. Abdülhamit büstünde dokuya yer vermeyen, keskin ışık planları arayan bir maskında tuşları taze tutmak isteyen bir modleye bırakır.

Anıt ve Heykelleri içinde Bursa'da "Atlı Atatürk Anıtı" (Mahir Tomruk ile), Bolu Anıtıdır. Bursa anıtı bazı sanat eleştirmenleri tarafından hareketsiz bulunmuşsa da Kripel ve Canonica'nın yapmış olduğu benzerlerinden farklı ve o zamanki olanakların dışına çıkan başarılı bir iştir.

Nijad Sürel'in başlıca yapıtları; "Şair Abdülhamit'in başı" (Bronz), "Mithat Paşa büstü" (Alçı), "Kadın başı" (Alçı), "Ahmet Haşim maskı" (Alçı), "Ressam Avni Lifij başı" (Alçı)

Anıt Heykelleri; "İzmit Atatürk figürü", "Bursa Atlı Atatürk Anıtı", "Bolu Atatürk Anıtı", "Çanakkale Atatürk Anıtı", "Malatya Atatürk Anıtı" (Hakkı Atamulu ile birlikte), "1944 Malatya İnönü Anıtı" (Hakkı Atamulu ile) (44).

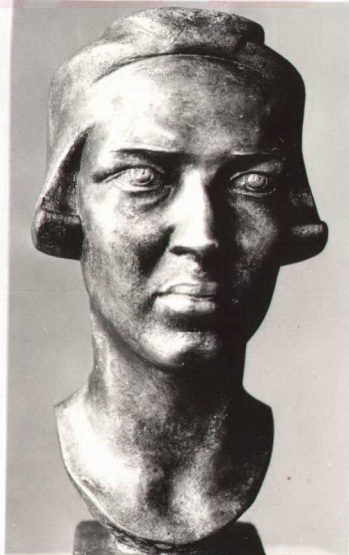
Resim : 21

Ressam Avni Lifij başı
(Alçı)

RATİP AŞİR

İhsan Özsoy'un öğrencisi olan sanatçı (1898-1957) 1920'de Münih Güzel Sanatlar Akademisinde Prof.Blecker'den ders almıştır. 1925'de Paris'e ikinci gelişinde Akademi Julian'da Bouchard ve Landowski ile çalışmasına rağmen bunların akademik öğretimlerinden sıkılarak daha çok Maillol ve Bourdelle'i izlemiştir. Ratip Aşir duygulu, karakterine uygun hayat dolu heykeller yapmıştır. İlk eseri Menemen'de Kubilay anıtıdır. Bu anıt, mimari ile olan uyumu bakımından, biçimsel olgunluk örneğidir. Belling'den yardım görerek yaptığı Bolu Atatürk heykeli ve Ankara Üniversitesi bahçesindeki Atatürk heykelleri ve Erzincan Anıtı sağlam sanat anlayışı ve tekniğini taşırılar.

Ratip Aşir'den sonra Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu ve Nusret Suman Güzel Sanatlardan mezun olmuştur. İlk Cumhuriyet kuşağı olarak Avrupa'ya gönderilen bu sanatçılar orada gerçekçilik akımından etkilenmiştir. Bundan sonra 1946'da İ.Koman'ın gönderilmesine dek Avrupa'da heykel öğrenimi uygulaması aksamıştır. Bu aksamaya 2.Dünya Savaşı'nın başlaması neden olduğu gibi bir diğer neden tek tek yurt dışında öğrenci yetiştirileceğine yurt dışından getirilen hoca ile daha çok öğrencinin yetitirilmesi yoluna gidilmiştir. Ve 1937'de Rudolf Belling Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünün başına getirilmiştir (45).

Resim : 22
Kadın büstü
Ratip Aşir

BÖLÜM-4

CUMHURİYET DÖNEMİ HEYKEL SANATI

1928 Anayasasında "Devletin Dini İslam'dır" ibaresi kaldırılarak islam hukukuna dayalı birçok kural değiştirilmiştir. Uygar dünyanın hukuk anlayışına göre kabul edilen birçok kanunun da getirdiği olanaklarla çeşitli alanlarda olduğu gibi Resim ve Heykel Sanatı alanında önünde yeni bir yol açılmıştır. Dolaylı olarak tasvir yasağının da kalkması ile bu iki sanatın özgürce gelişeceği bir ortam yaratılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde en büyük sorun olan, sanat ve teknik alanlarında gerekli insan gücünü sağlamak olmuştur. Bu sorunu çözülmesi amacıyla yeni düzende gelişmeyi gerçekleştirecek çeşitli alanlarda, yetiştirilmek üzere yetenekli gençler seçilmiş; 1924 yılında Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde eğitime 22 kişi gönderilmiştir. Bu ilk gruptan heykel alanında öğrenci gönderilmemiştir. Ancak, Ratip Aşir o sırada kendi imkanları ile Paris'te çalışmalarını sürdürmüştür. 1925 yılında yurda dönerek açılan Avrupa sınavına katılmış ve, kazanarak Cumhuriyet döneminde Avrupa'ya giden ilk heykel sanatçısı olmuştur (46).

4.1.CUMHURİYET DÖNEMİNİN GÜZEL SANATLARA GETİRDİĞİ DEVLETDESTEĞİ

Heykel sanatı devletin çıkardığı teşvik kanunları ile de desteklenmeye çalışılmış; yurt dışına öğrenci gönderilmesi ve yurt içinde yaptırılacak heykellerin ihalesini Türk sanatçılara verilmesinin yanısıra 9.6.1949'da çıkarılan bir kanun ile telif eserler için vergi bağışıklığı sağlanmıştır. 5421 sayılı kanun ile telif kazançlarından 5000TL.'nin vergi dışı bırakılmasını getirmiştir.

Bunun yanısıra 1.12.1937'de 2/7814 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seçilecek bir jürinin meydanlar ve parklara dikilecek heykellerin incelenmesi öngörülmüyordu. Bu uygulama sonraları zayıflamış; kontrol edilemeyen bazı başarısız eserlerinde bir çok yere konulduğu görülmüştür. Yine 1929'da çıkarılan bir kanun ile devlet eli ile

sanatın desteklenmesi sağlanmış, ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafında Ankara'da devlet sergileri açılıp, yarışmalarda ödül kazanan heykeller, resimler bu sergilerde yer almış ve satın alınmıştır. İstanbul Resim ve Heykel koleksiyonlarındaki yapıtların büyük bir kısmını bu sergilerden devletçe alınmış eserler teşkil etmektedir. Ancak bu çalışmalarda zamanla zayıflamış, verilen ödül miktarları eserin nakliye ücretini dahi karşılamaya yetersiz olmuştur. Devlet tarafından açılan ilk sergi 1929 Temmuz'unda zamanın Milli Eğitim Bakanı tarafından Ankara Türk Ocağında açılan "Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar" sergisidir. Bu sergide altı heykel yer almıştır. "Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği"nin kurulma fikri yurt dışına gönderilen öğrenciler tarafından 1928'de Fransa'da desteklenmiş ve gelişmiştir. Bu grupta heykeltıraş olarak A.Hadi ve Ratip Aşir bulunmaktadır.

Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği'nin en önemli sergisi 1931'de İstiklal Caddesi TURKUAZ Salonu'nda açılmış; bu sergide A.Hadi'nin yurt dışında yaparak Paris'te sergilediği "Havva" adlı eseri de sergilenmiştir. Bu yıllarda bir diğer sergi 1902'den beri tekrarlanan "Galatasaray Sergileri" olmuştur (47).

Bu ilk sergilerde Cumhuriyet'in ilk yıllarında Avrupa'da öğrenim gören sanatçılarımızın Batı'da artık çağını tamamlamış olan Empresionizm'in etkisinde kalan eserleri sergilenmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra yurdumuzda 1955'lere kadar süre gelen heykel sanatı Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yetişen sanatçıların figürlü yapıtları olmuş, bunlarda sanatçılarımızın çiraklık yaptıkları Batı'lı ustaların etkileri sezilmektedir (48).

Çeşitli akımların birbirini kovaladığı o hareketli ortamda Avrupa'ya giden Türk heykeltıraşlarının, kendilerinden önce gelişen sosyolojik bağların neticesi olarak ortaya çıkan akımları anlamaları, duyumsamaları güç olmuştur. Rodin'in dramatik vurucu yorumlaması, Maillol'un huzur verici sentezi bu baş döndürücü ortamda sanatçılarımıza daha sıcak ve yakın görünmüştür (49).

4.2.CUMHURİYET'İN KURULMASI İLE ANIT-HEYKELE YAKLAŞIM

İlk Cumhuriyet kuşağı sanatçıları Avrupa'daki eğitimlerini tamamlayıp yurda dönüşlerinde sanat çevresinde, dar bir ortamda kalan az sayıda aydına yönelik olmakla beraber bir canlılık getirmişlerdir. Paris sanat atmosferinin kokusunu getiren yapıtları, sanat dergilerinde, günlük gazetelerde, bu sanatçıların yazdıkları yazılar izlemiştir. Ancak bütün bu hareket sınırlı kalmış; ve topluma inmesi, toplum tarafından anlaşılması mümkün olamamıştır. O yıllarda Türkiye'de sanatçıyı teşvik eden, koruyan, ondan eser isteyip arayan zümre yok denecek kadar az; halkın henüz ne zevki nede ekonomik koşulları buna olanak vermiyordu (50). Bunun yanında toplumsal gelişmelerin sonucu olarak, başka bir uygulama heykel sanatının bir konu olarak topluma ulaşmasında etkili olmuştur.

Türkiye'de kurulan yeni düzeni halka benimsetmek için "zaferlerin şekilli anlatımlarına" ihtiyaç duyulmuş, halkın moralini yükseltmek için, Büyük kurtarıcının heykelleri yaptırılmaya ve tüm Anadolu'ya diktirilmeye başlanmıştır. Bunun neticesi olarak heykel kavramıyla anıt kavramı bütünleşmiş, halkın gözünde her tür heykel Atatürk anıtı olmuş, heykel kavramı Atatürk ile özdeşleştirilmiştir (51).

O dönemde Türk sanatçıları daha olgunluklarına erişmediği için söz konusu Atatürk heykelleri Avrupa'dan çağrılan bazı sanatçılara yaptırılmıştır. 1925'lerde başlayan bu uygulama ile İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerimize yabancı Heykeltraşlar tarafından yapılan heykeller ve anıtlar dikilmiş ve bu uygulama Türk Heykeltraşlar yetişinceye dek sürmüştür. 1928 yıllarında sanatçı ve aydın çevrelerde anıtların ancak Türk sanatçılara yaptırılması fikri gelişmiş; sorun giderek günlük gazete ve sanat dergilerinde tartışılıp anket konusu olmuştur.

Bu durum Kenan Yontunç tarafından Atatürk'e yansıtılınca, Atatürk kendisini haklı bularak Maarif Vekiline, yabancılara sipariş vermeyi durdurmalarını, bundan böyle bunları Türk sanatçılarının yapmalarını buyurmuştur.

Böylece önceleri Atatürk heykelleri ile başlayan anıt dikme hareketi yerli

sanatçıların katkılarıyla tüm yurda yayılmış; 1950'den sonra Anıt-Heykel alanında en büyük hareket Anıt-Kabir'i süslemek için yapılan uygulamalar olmuştur. (1952-1955) Anıt-Kabir için Belling'in yönettiği çalışmada, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Hakkı Atamulu, Hüseyin Anka, Kenan Yontunç ve İlhan Koman ondokuz ayrı konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar üçer figürlü iki grup, 24 aslan çok sayıda rölyef ile tümüyle Türk sanatçıları ortak bir yaratıyı simgeleştirir.

Cumhuriyet Dönemi ilk Anıt-Heykelleri ve sanatçıları Ek:4 de kronolojik sıra ile verilmektedir.

EK:4

CUMHURİYET DÖNEMİ İLK ANIT HEYKELLERİ VE SANATÇILARI

KRİPPEL'İN YAPTIĞI ESERLER

- 1925 - Sarayburnu Atatürk Heykeli
- 1926 - Konya Atatürk Heykeli
- 1927 - Ankara Ulus Meydanındaki Atlı Atatürk Anıtı
- 1931 - Samsun Atatürk Anıtı
- 1935 - Afyon Zafer Anıtı
- 1938 - Ankara Sümerbank önünde oturmuş Atatürk Heykeli

CANONİCA'NIN YAPTIĞI ESERLER

- 1927 - Ankara Etnografya Müzesi önünde Atlı Atatürk Heykeli
- 1927 - Ankara Zafer alanındaki Mareşal üniformalı Atatürk Heykeli
- 1928 - İstanbul Taksim Cumhuriyet Anıtı
- 1932 - İzmir'de Atatürk Anıtı

ANTON HANAK-JOSEF THORAK'IN YAPTIĞI ESERLER

- 1935 - Ankara Güven Anıtı

BELLİNG'İN YAPTIĞI ESERLER

- 1940 - Ankara Ziraat Fakültesi bahçesindeki İnönü Heykeli
- 1944 - İstanbul Taksim'e konmak üzere üzere yapılan Atlı İnönü Heykeli
(Daha sonra İnönü'nün evinin önündeki parka kondu) (52).

4.3. ANIT KAVRAMININ TÜRK TOPLUMUNDA ALGILANIŞI

Heykel sanatının en güç yanını anıtlar oluşturmaktadır. Anıtın sözlük karşılığı: "Anıt, sanat ve tarihi değeri olan yapı; tanrıların, önemli kişi ve olayların anısını gelecek kuşaklara ulaştırmak amacıyla yapılan nesnelere denir."

Klasik çağda anıtın konusu mimari bütünden toplu heykele, zafer takıdan sutuna, çeşmeden mezar taşına kadar büyük çeşitlilik göstermektedir. XIV.y.y.'da ilerleme ve üretimin ortaya çıkardığı yeni bir anıt kavramıyla karşılaşmaktadır. Yüzyılımızda her olay her türlü anıt yapımına bahane olmuştur. Anıt kavramı bugün şehircilikte aynı planda ele alınmış, önceden düzenlenmiş bir şehir dokusu içinde yerini almak üzere düşünülmektedir. Anıtın bulunduğu alanı mümkün olduğu kadar doldurması gerekmektedir. Bir çok anıt bulundukları alanlara uygun büyüklükte olduğu halde, kolay algılanamazlar. Oylumlar ve biçimler nedeni birbirine bağlanır, başitleştirilse anıt o denli fazla büyük görünür, bulunduğu alanı doldurur.

Heykel sanatçıları anıtı ikiye ayırmışlardır. Birinci bölüme üst tarafa "Alegorik" olarak kendi yorumları ile istediklerini yapmakta, eserin vurgulanmak istenilen yanı da kaide de küçük alçak kabartmalarla gösterilerek mümkün olduğu kadar kütle içinde eritmeye çalışılmaktadır. Bazılarında ise gerçek tümüyle atılmış, bütün anlatımı alegorik olarak yaratmışlardır. Bunların dışında akademik heykeltıraşlar olayları olduğu gibi anlatmak için uğraşıp göze hoş görünmeyen yaratı ortaya koymaktan öteye gidememişlerdir. Türkiye'de yapılmış olan ve halen yapılmakta olan anıtların büyük bir bölümü bu akademik anlayışta meydana getirilmiştir. Buna neden olarak yabancı sanatçıların ülkemizde yapmış oldukları bu yoldaki anıtların uzun yıllar süren etkisi gösterilmektedir. Yaşamlarını ekonomik bağlamda da sürdürmek zorunda olan heykeltıraşlar, toplumun eğitilmiş beğenisine hakim olan klasik tarzda eserler vermek durumunda kalmışlardır. Bu çemberi kırıp özgün ve çağdaş anıtlar vermiş sanatçılar da bulunmaktadır. Bu konuda ilk örnek olarak HADİ BARA'nın Adana anıtı gösterilebilir. Hadi Bara'nın bu anıtından bugüne görünen gelişme soyut yada somut, günün koşullarına uygun anlatı ve uygulama, çeşitli gereçleri çekinmeden kullanma olanağı getirmiştir. Yeni anıtlarda, bölgenin taşından yararlanma, bronz ile yeni

alaşımlar deneme, beton ve betonarme, salt taş veya mermer ile çalışılan demir, çelik, ağaç ve birçok çeşitli malzeme kullanma olgusu yaygın hale gelmiştir.

Devletin, bankaların ve çeşitli kuruluşların açtığı yarışmalarla günümüze dek yaygın bir şekilde süren anıt dikme uygulaması heykel sanatının yaygınlaşması bakımından yararlı sonuçlar ortaya çıkarmakla beraber zaman zaman oluşan boşluklar nedeni ile bir çok köy, kasaba ve şehir meydanlarında, okul bahçelerinde görülen sanatsal estetikten yoksun büst ve heykellere rastlanmaktadır. Buna çeşitli nedenler etken olmaktadır. Bunların başında heykel sanatını yurdumuzda köklü bir geçmişinin bulunmayışı gelmektedir.

Türk toplulunun heykel sanatına nasıl bir gözle baktığı, nasıl algıladığına dair örnek oluşturabilecek bir eser; Gürdal Duyar'a ait olan "Güzel İstanbul"dur. Tepkilerin büyük bölümü belli bir sanat eğitimi almamış kesimden gelmektedir. Yönetici tabakada da aynı düşünce yapısı kendisini göstermektedir. Halka örnek olabilecek, devletin gelişmesini sağlayabilecek kimselerin bu şekilde düşünmesi karşısında, halktan sanat eserlerine anlayışla bakmasını istemek yalmış olacaktır.

"Güzel İstanbul" heykelinin tepki görmesine neden kimilerine göre çirkin olduğu; böyle bir heykelin güzel adını taşıyamayacağı ve İstanbul'u temsil edemeyeceği anlayıştır.

Bu konuda sanatçı Hüseyin Gezer'in düşüncesi; "Söz konusu olan bir sanat eseridir. Dolayısıyla sanat eserine kendi kuralları ile yaklaşmak gerekmektedir. Bir eserin değerlendirmesinde başarı ölçüsü plastik yönden eleştirilir; amacına uygun olup olmadığı, konulduğu yere uygunluk derecesi üzerinde durulmalı" şeklindedir.

4.4.CUMHURİYET DÖNEMİ KUŞAKLARI

Cumhuriyet'in ilanından sonra çağdaş sanat sorunlarını ülke sorunları olarak kabullenen bir ortam belirlemiştir. Bu, ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak amacıdadır. Batı'ya gönderilen sanatçılar Empressionizm dışında

yeni bir sanat anlayışı ile yurda dönmüşlerdir. Bundan dolayı yıllardır alışılmış akademik anlayışın karşısına yeni görüşler çıkmıştır. Avrupa'dan dönen sanatçılar Güzel Sanatlar Akademisine öğretmen olarak atanmışlardır. Kendi içlerinde birleşen sanatçılar çeşitli grupları oluşturmuşlardır.

"D" grubu ülkede kurulan dördüncü grup olduğundan alfabenin dördüncü harfi olan "D" adını almıştır. "D" grubu sanatta bir çeşit akılcılık getirerek, ifade tarzlarını düzen verme, strüktüralist bir kaygı doğurma arzusu ile hareket ediyorlardı. Hakim olan Empressionist yumuşaklığa bir set çekme amacını taşımışlardır. "D" grubu sanatçıları form ve hacim üstünlüğüne önem veriyorlardı (53).

İlk Cumhuriyet kuşağından İhsan Özsoy'un öğrencileri olan Ali Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Kenan Yontunç, Sabiha Bengütaş ve Nermin Faruki'dir. Bu sanatçılardan A.Hadi Bara, Z.Müridoğlu ilk Cumhuriyet kuşağının belirgin isimleridirler.

4.4.1.İLK KUŞAK SANATÇILAR

A.HADİ BARA:

A.Hadi Bara (1906-1971) Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olduktan sonra Paris'te Julian Akademisinde Fouchard ve Landowsky'nin öğrencisi olmuş, daha sonra öğretmenlerinden ayrılarak kendi başına çalışmalara yönelmiştir. Despiou ile Bourdelle'nin öğütlerinden yararlanmış ve özellikle Bourdelle'nin etkisi altında kalmıştır. Dönüşünde bir süre Güzel Sanatlar Akademisinde modlaj öğretmenliği yapmıştır. 1927 öncesinde Rodin, Bourdelle ve Maillol etkisinde, 1948'e kadar figüratif heykel çalışan ve bu alanda oldukça tutucu görünen BARA, 1950'de ikinci kez Paris'e gitmiştir. Mimar Tarık Carum ve İlhan Koman'la uluslararası bir sosyetenin "Türk Grup Espace"ı kurmuştur. 1958'de demir levhalarla çalışmaya başlamıştır. Bu levhaların kompozisyonu ile mekan içinde doluluk, boşluk problemlerine girmiştir. 1960'da geometrik şekillerin kuruluşundan çıkarak birçok enformel-abstre şekillerin birleşmesinden ortaya çıkan ve "sonucu önceden tasarlanmış olan" heykeller yapmaya başlamıştır. Bir çok sergilere katılan BARA "Uluslararası Meçhul Siyasi Mahkum" yarışmasına katılmış iki defa

Saopalo, bir defa Venedik Bienaline ve Paris Rodin Müzesindeki çağdaş heykel sergisine katılmıştır. H.BARA'nın figürsüz heykelleri de biçim, kuruluş, konstrüksiyon, kitle, detay ilişkileri ve espace değerlendirilmesi bakımlarından, figürlü heykelleri kadar sağlam ve anlamlıdır.

YAPITLARI:

Resim : 23

Havva
Hadi Bara

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde "Havva" (1929), Paris'te Salon d'Autonne'da sergilenmiştir. Maillol'den esinlenen çalışma örneklerinden en tipikidir. "Bedia'nın başı" (1929), 1929'da Salon Des Artistes Francaises'de sergilendi. "Çıplak" (Etüd), "Mareşal Fevzi Çakmak" büstü, "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar" sergisinde sergilenmiştir. Tevfik Fikret büstü (1932) (Bir eşi Galatasaray Lisesi bahçesindedir), Ahmet Rasim Büstü, Atatürk büstü (1932) Atatürk başı (1938) (Bronz-İstanbul Üniversitesindedir), Erkek torsu, demir heykel.

ANIT HEYKELLER:

Adana Anıtı (1935), İstanbul Orduevi önündeki Mareşal Atatürk Heykeli (1937), Beşiktaş Barbaros Anıtı, Zonguldak Atlı Atatürk ve İnönü Anıtlarını Z.Müridoğlu ile birlikte gerçekleştirmiştir.

Resim : 24

Beşiktaş Barbaros Anıtı
(Z.Müridoğlu ile birlikte)

ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU

Sanayi-i Nefise Mektebinde İhsan Özsoy'un öğrencisi olan Z.Müridoğlu (1906) 1928 yılında Avrupa sınavını kazanarak Paris'e gitmiştir. Özel Colarossi Akademisinde ve Marcel Gimmond'un atölyesinde çalışan sanatçı, Louvre'deki sanat tarihi ve Sorbonne'deki estetik derslerini takip etmiştir. Yurda dönüşünde arkadaşları ile "D" grubunu kurarak, 1932 yılında Alay köşkünde ilk kişisel sergisini açmıştır.

Figürlü heykellerinde Despiau ve Gimmond'dan etkilenen, yumuşak,

sentezci ve duygulu şekillendirmenin yapıtlarına kazandırdığı sıcak hava Paris'te geçen 2 yıldan sonra figürsüz çalışmalarda yerini malzemenin kuru etkisine bırakmıştır. 1950'de Heykel Bölümü atölyesini H.BARA ile beraber yönetmişlerdir. Figürsüz çalışmalarında ağaç dallarını ve köklerini ayıklayıp, cilalayarak yada onları ince bakır levha ile kaplayarak yaptığı ve bir bakıma "doğa arıtması" sayılabilecek çalışmaların daha sonra kendi şekillediği elemanlarla düzenlediği kompozisyonları izlemiştir. Bunlarda daha çok ağaç malzeme kullanmıştır.

YAPITLARI:

Zühtü Müridoğlu Resim ve Heykel Müzesinde en çok yapıtı olan sanatçıdır. Bunlardan bazıları; Çocuk başı (Brons), Oturan Kadın,

Resim : 25
Oturan Kadın
Z.Müridoğlu

Seniha'nın başı, Bakır Heykeller, Parmaklıklar ve çeşitli soyut çalışmaları bulunmaktadır. Müridoğlu'nun Anıtkabir'deki çalışmaları, Beşiktaş Barbaros

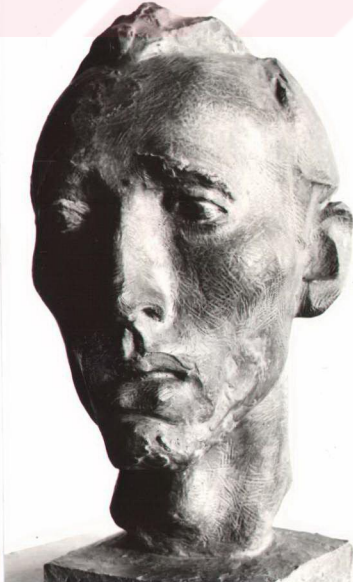
Anıtı (1942 A.Hadi Bara ile), Zonguldak Atlı Atatürk ve İnönü heykelleri (A.Hadi Bara ile), Büyükkada Müş Eyip (1966), Atatürk Anıtları vardır. Birçok sergilere katılmış olan Z.Müridoğlu İngiltere'de açılan "Meçhul Politik Hükümlü" adlı yarışmada, 4.grub "b" sergisinde bir ödül almış; Saopalo Venedik Bienalleri ve Paris Rodin Müzesinde Uluslararası Heykel Sergilerinde eserleri sergilenmiştir (55).

NUSRET SUMAN

1905'te Selanik'te doğan N.Suman, Güzel Sanatlar Akademisini bitirdikten sonra, Avrupa sınavını kazanarak Almanya'ya gitmiştir. 1929'da önce Münih'te Hoffman'la çalışan sanatçı daha sonra Paris'e giderek Despiou'dan heykel dersleri almıştır. Dönüşünde Güzel Sanatlarda hoca olarak çalışan sanatçı, 1969'da da Prof. ünvanını almıştır. Yapıtlarında geniş ışık planları ve cesur bir konstrüksiyon etkisi gözlenir. Portrelerinde plastik yönden kuvvetli, doğanın karakterlerini yansıtan dikkat çekici uslubu vardır.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesinde; Mimar Sinan Etüdları (Alçı),

Resim : 26

Şair Orhan Veli
N.Suman

Şair Orhan Veli'nin başı (Alçı), Büst (Alçı), Baş (Bronz), Vefik Paşa (Alçı), Yatan Kadın (Alçı), Hürriyet (Alçı), Anne ve Çocuk (Alçı), Köylü Kadın (Alçı), yer almaktadır.

ANIT HEYKELLER: Muğla Atatürk Anıtı, Tokat Atatürk Anıtı, Çarşamba Atatürk Anıtı (1963), Gelibolu Namık Kemal Heykeli, Anıt Kabir'de kulelerdeki rölyeflerden 2'si, Artvin Atatürk Anıtı, Sivas Atatürk Anıtı, Ankara Fen Fakültesi Atatürk figürü, Kütahya, Gaziantep, Adapazarı, Bingöl, Sinop, Tekirdağ, Yozgat, Mudanya Atatürk Heykelleri yer almaktadır (56).

AHMET KENAN YONTUÇ

1904 yılında doğan Kenan Yontuç bir yıl Sanayi-i Nefise Mektebinde otuduktan sonra Almanya'ya giderek özel atölyelerde çalışmıştır. Prof.Schveper'le 3 yıl gelişmesini tamamlamıştır. 1925'te yurda dönünce Ankara'da öğretmenliği sırasında Atatürk büstleri üzerinde çalışmaya başlamıştır. Yontuç, aşırı duyarlılığı olan bir sanatçı ve hümanist bir yapıyı ömrünce sürdürmüş; heykeltraş olarak aslında portrecilikten öteye gidememiştir.

YAPITLARI:

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde yer alan Kadın Başı (Alçı),

Resim : 27

Kadın Başı

A.Kenan Yontuç

Z.Müridoğlu'nun Başı (Bronz).

Anıt Heykelleri: Çorum, Edirne, Silifke, Mersin, Tarsus, İstanbul Bakırköy, Amasya, Bilecik, Çankırı, Kayseri, İstanbul Şemsi Paşa Atatürk heykellerini yapmıştır (57).

SABİHA BENGÜTAŞ

1910 yılında doğan Sabiha Bengütaş İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebinde İhsan Özsoy'un öğrencisi olmuştur. 1925 yılında İtalya'ya giderek Roma Güzel Sanatlar Akademisinde Luppi'den ders almıştır. İlk kadın heykeltıraş olarak Türk heykel sanatında ayrı bir yeri vardır.

YAPITLARI:

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde yer alan, Genç Kadın Başı, Ressam Namık İsmail'in Başı, Bedia Muvahhit'in Başıdır.

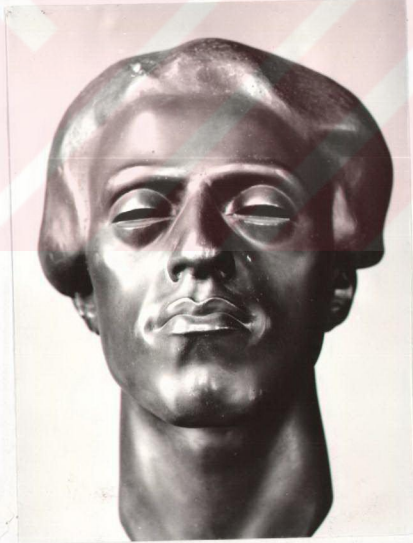
Resim : 28

Ressam Namık İsmail
Sabiha Bengütaş

Anıt Heykeller: Çankaya'da Atatürk Heykeli (Taş), Mudanya İnönü Heykeli'dir (58).

NERMİN FARUKİ

1914'de doğan Nermin Faruki Güzel Sanatlar eğitiminden sonra Almanya'ya giderek Berlin Güzel Sanatlar Akademisinde eğitim görmüştür. Başlangıçta Alman Neoklasizmi etkisinde eserler vermiş; daha sonra değişik denemelere giren sanatçı, bakır levhalar da kullanarak figürsüz, soyut yapıtlar meydana getirmiştir. Resim ve Heykel Müzesinde yer alan; Heykeltraş H.Bara'nın büstü en başarılı yapıtlarındandır (59).

Resim : 29

Hadi Bara büstü
Nermin Faruki

3.3.2.BELLİNG KUŞAĞI

Batı'da 20.y.y. heykel sanatında insan formu, figürü esas kaynak olmaktan çıkmış; şekil ve hacim güzellikleri Kübizm, Empressionizm ve bunlardan soyuta gidilmiştir. Doğanın aynen taklidinden vazgeçilerek geometrik kütleli biçimlerde çalışmalara başlanmış; bunlarda yalnız doluluk değil boşlukların da değerlendirilmesine, her bakış açısından estetik bütünlemeye gidilmiştir. Madde ve madde karşıtı (antisatiere) felsefesi heykelde kendini göstermiştir. Avrupa'da bu yolu açanlar Brancusi, Archipenko ve R.Belling'dir.

1896'da Berlin'de doğan Belling, Nazi Almanyası'nda modern anlamda heykeller yaptığından yöneticilere ters düşmüş; 1933'de ülkesini terk ederek Türkiye'ye gelmiş ve Güzel Sanatlar Akademisi'ne Prof. olarak tayin edilmiştir. Klasik ve modern heykelin her iki tarzında da usta olan Belling boyut olarak ele aldığı heykel anlayışını, onun iyi görünüş açıları getirmesine bağlar ve heykelde çevre boşluğunun yaratıcılığındaki temel öge olduğunu savunur. Yalın biçimler ve anlatımcılık akımının temiz işçiliğiyle, çeşitli gereçlerde yeni heykelin yeni mimarlıkla uyumunu yansıtmıştır.

Belling Akademiye yeni bir eğitim metodu getirmiştir. Buna göre, öğrencileri aşama aşama çalışmalarını geliştirerek heykelin bütün problemleriyle karşı karşıya gelirler; doğa incelemesini ve plastik yorumunu esas kabul ederlerdi. Belling, öğrencilerinin şematizme düşmekten kaçınmaları gerektiğini, modern akımların uygulanmasına klasik temel formasyon tamamlanmadan karşı çıkmıştır. Ancak bu tutumu, yeni kuşakların soyut heykele karşı ilgi göstermelerine engel olamamıştır (60).

Belling dönemi kuşağında yetişen sanatçıların biyografileri ve eserleri Ek 5'de verilmektedir.

EK-5:

BELLİNG KUŞAĞI SANATÇI VE YAPITLARI

HÜSEYİN ANKA

Hüseyin Anka Özkan 1909'da doğmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi'nde Belling'in öğrencisi olmuştur. Malzemeye çok iyi hakim olan sanatçı, figüre bağlıdır. Klasik Yunan heykellerinin etkisinde kalmıştır. Son yıllarda ışık planlarına yer veren bir biçimlemeye gitmiştir.

YAPITLARI

Mimar Sinan Heykeli (mermer), Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önünde yer almaktadır. Hürriyet Gazetesi binasının ön cephesindeki bronz rölyef,

Resim : 30

Bronz rölyef
Hüseyin Anka

Ankara Ziraat Bankası önünde Mithat Paşa Heykeli, Anıt Kabir'e girişteki kadın ve erkek grupları ve aslanlar, Ankara Kredi ve Yurtlar Kurumu bahçesindeki anıt kompozisyonu, Aydın, Antakya, Manisa, Trabzon, Van, Gonen, Diyarbakır Atatürk anıtları önemli yapıtlarıdır. Erzincan İnönü Anıtı'nda Ratip Aşir'e yardımcı olmuştur (61).

HAKKI ATAMULU

1912 yılında doğan Hakkı Atamulu 1934 yılında Güzel Sanatlar Akademi'sine girmiştir. Mahir Tomruk'tan sonra Belling'in öğrencisi olmuştur. Daha sonra Almanya'da Frankfurt ve Berlin'de çeşitli atölyelerde çalışan sanatçı II.Dünya Savaşı'nın çıkması ile yurda dönmüştür. 1960'da doğduğu yer olan Derinkuyu'ya yerleşerek Belediye başkanlığı yapmıştır. Genellikle taştan yonttuğu nonfigüratif heykellerini bu ilçenin her köşesine yerleştirerek düzenlediği kültür parkını, heykellerle tamamlamış ve burayı "Heykelli Kent" haline getirmeye çalışmıştır (62).

Resim : 31

Baş-Taş
Hakkı Atamulu

YAVUZ GÖREY

Yavuz Görey 1912'de İsviçre'de doğmuştur. Belçika'da Yüksek Matematik öğrenimi görürken geceleri de Akademiye devam etmiştir. Ecole Cantonale Deasin'de Despiau'dan ders alan sanatçı Kasimir Raymond ile üç yıl heykel ve resim çalışmıştır. Daha sonra yurda dönerek Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir süre Belling'den de ders almıştır. Bir çok ülkeyi gezerek incelemeler yapan sanatçı, gezileri sırasında bir çok ünlü sanatçı ile de yakından tanışma fırsatı bulmuştur. Bunlar; Brancusi, Zatkine, Gimmond, Kolbe, Biagini, Greco'dur. Yavuz Görey'in Matematik, Mimarlık ve Heykeltıraşlık mesleğini bir arada yürüttüğü için eserlerinde bu sentezin güçlülüğü görülmektedir.

YAPITLARI

Kral Faysal, Prenses Neslişah, Şair Yahya Kemal, Şair Behçet Kemal, Prof.Şinasi Arel, Prof.Esin Onat, Kazım Taşkent, Falih Rıfki Atay ve eşi, Nazan Görey'in büstleri; Dumlupınar Atatürk Anıtı, Aksaray Atatürk Heykeli, Devrek Atatürk Heykeli, İstanbul Üniversitesi Gençlik Anıtı, Profilo Atatürk Heykeli, Mısır'da Kavalalı Mehmet Paşa Heykeli, Samsun Merkez Bankası Rölyefleri, Behçet Kemal Çağlar'ın Mezar Anıtıdır (63)

Resim : 32

Kadın Başı
Yavuz Görey

İSMAİL GÖKÇE

1916'da doğan sanatçı aynı zamanda yazar ve müzisyendir. Bir süre Akademiye devam ettikten sonra 1947'de Paris'te Academie Maurice Tostard ve Academie Julian'da çalışmış, ünlü heykeltıraş Gimmond'un öğrencisi olmuştur. Hitit ve Sümer Sanatına büyük ilgi duyan sanatçı bu etkiyi eserlerinde de yansıtmıştır.

YAPITLARI

Giresun Atatürk Anıtı (1966), Mardin Atatürk Anıtı (1963), Sultandağ Belediyesi Cumhuriyet Alanında asker giysili Atatürk Heykeli, Heybeliada Deniz Kuleğinde Barbaros Büstü, Deniz Müzesinde balmumu eserleridir. Bunların dışında 1968 yılında Düseldorf'ta açılan "İnter Fauna" sergisine "Dağ Keçisi" yapıtıyla katılmış birincilik almıştır. Uzun süre "Türkiye Yüksek Heykeltıraşlar Cemiyeti" başkanlığı ve Türkiye Güzel Sanatlar Federasyonu Başkanlığı da yapmıştır (64).

RAHMI ARTEMİZ

1913'de doğan sanatçı, Güzel Sanatlar Akademisinde Belling'in öğrencisi olmuştur. Resim ve Heykel Müzesinde yöneticilik de yapan Artemiz Devlet Sergileri Komiserliğinde de bulunmuştur.

Çalışmalarında içten, naif bir karakter görülmektedir. Resim ve Heykel Müzesinde, "Çocuk Başı", "Doğa ve Teselli" adlı eserlerinde bu karakteristik özellikler görülmektedir. Sanatçının Kırklareli ve Babaeski'de bulunan Atatürk anıtları diğer önemli eserleri arasındadır (65).

Resim : 33

Çocuk başı

Rahmi Artemiz

ŞADI ÇALIK

Mehmet Şadi Çalık 1917'de Girit'te doğmuştur. 1939'da Güzel Sanatlar Akademisinde Belling'in öğrencisi olan Çalık, Akademinin bitiminden sonra

kendi imkanları ile Paris'e gitmiştir.

Şadi Çalık yeniliğe dönük bir sanatçıdır. 1957 yılında "Amerikan Haberler Merkezi"nde ki bir sergiye felsefesini yaptığı "Minumizm" adlı bir eserini vererek bir akım ortaya atmıştır. Ancak bu akım fazla ilgi görmemiştir. Şadi Çalık, figürlü ve figürsüz çalışmalarını birlikte yürüten bir heykeltıraş olmuştur. Özellikle mimariye dekoratif eleman olarak uyguladığı figürsüz yapıtlarında başarılı olmuştur. Genellikle süslemeci, bezemeci ve dekoratif özellikleri olan eserler yapmıştır. Figüratif çalışmalarında ı ışık planlarında parçalamaya giderek keskin sınırlı düz yüzeyler elde etmeye çalışmıştır.

YAPITLARI

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan "Çıplak Kadın" (Alçı), "Asaf Halet Çelebi'nin Başı" (Alçı), "Vietnam" (Alçı)dır.

Resim : 34

Vietnam
Şadi Çalık

Soyut alışmaları arasında, "Heykel" (Demir), "Kompozisyon" (Demir), "Figür" (Alçı), "Boyalı Heykel" (Ağaç) yer almaktadır.

Diğer Yapıtları: Basın-Yayın Kurumunda "İbrahim Müteferrika ve Şinasi büstleri" (Bronz-1957), Giresun Adliye binası cephesinde, "Adalet Sembolü" (Bronz-1957), Eskişehir Heykeli, Burdur Atatürk Heykeli, Niğde, Edremit, Bitlis, Sakarya (Nusret Suman ile) Atatürk anıtları, İ.Ü.İktisat Fakültesi cephesinde pano (pişmiş toprak), Şereflikoçhisar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Atatürk heykelleri, yine aynı üniversitenin Fizik Laboratuvarı anfisinde "Abstre" heykel, Erzincan Atatürk Heykeli, Lizbon'daki Türkiye Büyükelçiliğı binası cephesindeki kabartma taş, Seydişehir Alüminyum Tesisleri Atatürk anıtıdır.

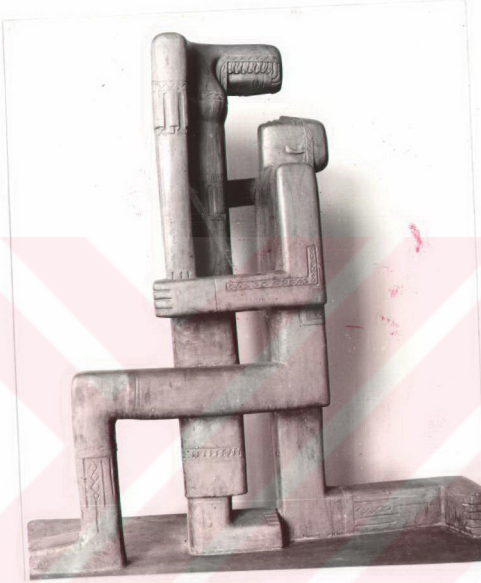
İngiltere'de açılan "Meçhul Politik Hükümlü" konulu yarışma ve 1957'de Devlet sergisinde sanatçı ödüle değer görölmüştür (66).

HÜSEYİN GEZER

1920'de doğan Hüseyin Gezer uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra 1944'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve Belling'in öğrencisi olmuştur. 1948-1950 yıllarında Paris "Ecole Nationale Superieur Des-Beaux-Arts" ve "Academie Julian'da eğitim görmüştür. 1951'de Güzel Sanatlar Akademisine asistan olarak giren sanatçı, 1955'de Öğretim üyeliğı ve müdür yardımcılığı, 1966-1969 yılları arasında da müdür olarak görev yapmıştır. 1969-1976 yılları arasında İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Akademisi Heykel bölümü başkanlığında da bulunmuştur.

Sanatçının ilk eserlerinde Yunan geleneğine bağlılık görölmekte; daha sonraki çalışmalarında ise Mısır, arkayık Yunan, Hitit Plastiğı içinde konstrüktivist bir planda eserler vermiştir. Düzen ve denge tutkusunun egemen olduğı eserlerinde heyecanlı ve coşkun bir duygusallık gözlenir. Kompozisyonları oluşturan elemanların net olarak belirli olmasına özen gösteren Hüseyin Gezer heykelde oran ve kompozisyonun matematiksel temellerini araştırmış ve bu devrede "Efenin Aşkı", "Çocuk ve Ana" adlı kompozisyonlarını yapmıştır. Anıt'ta kaideye karşı çıkan Gezer'in eserlerinde soyut plastik bütünlüğün içinde kullandığı figüratif elemanların eridiğı gözlenmektedir.

YAPITLARI

Resim : 35
Efenin aşkı
Hüseyin Gezer

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan, "Türbanlı Kadın", "Çıplak Kadın", "Çocuk ve Ana", "Efenin Aşkı", "Köprülü Mehmet Paşa büstü", "Atlılar", "Yahya Kemal büstü"dür.

Diğer Yapıtları: İstanbul Belediye Sarayı girişindeki Atatürk büstü ve Başkan-Başkan yardımcılar odalarındaki Atatürk profilleri, İstanbul Belediye Sarayı Sergi Salonundaki "Hitit Güneş Kursu" agrandismanı, (Şadi Çalık ile beraber), Geyve, Karabük Demir Çelik Fabrikaları, Akhisar, Balıkesir, Antalya, Polatlı, Ordu Atatürk anıtları, Dumlupınar Zafer Anıtı bronz rölyefi, İstanbul Kadırgalar yokuşundaki Yahya Kemal anıtı, Işık Lisesi bronz ve Taş Rölyefleri, Hacettepe Kampüsündeki Atatürk kompozisyonları, Lizbon Büyükelçiliği'ndeki bronz kompozisyon Polis Şehitleri Anıtı (Ankara), Fatih Anıtıdır (İstanbul) (67).

İLHAN KOMAN

1921 yılında doğmuştur. Akademide Belling'in öğrencisi olan İlhan Koman daha sonra bir süre Paris'te çalışmıştır. Dönüşünde Akademi'de asistan ve hoca olmuştur. En son Stocholm Uygulamalı Sanatlar Yüksek Okulu'nda hocalık yapmıştır. İlhan Koman hiç kuşkusuz Türk Heykeltraşları arasında sanat çalışmaları en yoğun olan ve ancak, Avrupa'da örneğine rastlanabilecek çağın anlayışı paraleline girebilmiş çağdaş bir sanatçıdır. Dünya çapında ünü olan bu sanatçının, New York Modern Art Müzesi'nde, Washington'da Seattle Art Museum, Monte Video'da Manument J.Battle'da, Stocholm Muse'd Art Moderne'de, Bruxelles'de Palais des Beax Arts'da eserleri vardır. Yurt içi ve yurt dışı birçok sergiye katıldığı gibi özel sergiler de açmıştır. Bir çok Ulusal ve Uluslararası sergi ve yarışmada ödül almıştır. 1948'e kadar figüratif heykel anlayışında çalışmış olan İlhan Koman bu sırada soyut sanatı benimsemiş, 1950 yılına kadar taştan deliksiz volümlü heykeller yapmıştır. 1950'den sonra malzeme olarak taşı bırakarak metal çubuklarla çalışmaya başlamış; bir ritmi esas alarak bu ritmin gelişmesini gösteren heykeller meydana getirmiştir. Bu çizgilerle abstraction geometrique (soyut, geometrik) çağı 1959 yılına kadar sürmüştür. Daha sonra heykel malzemesi olarak metal kütleleri delerek, parçalayarak yepyeni bir düzen içinde eserler vermiştir. Maden kütle ağırlığını kaybetmiş neredeyse uçan formlar, heykeller haline gelmiştir. Sanatçının bu döneme ait eserlerine eleştirmen Pierre Guegen "Plastik Soyut Heykel "adını koymuştur. 1969'da İsveç'te Sundsvall'de bir meydanın düzenlenmesi için açılan konkurda 1.lik ödülü almıştır. Ayrıca 1970'de İsveç Orebrö Belediye Sarayı önüne konulmak üzere yaptırılacak bir heykel yarışmasında birincilik ödüllerinden birini alan; bu heykel sonradan İsveç Hükümetince satın alınarak Stocholm Yüksek Mimarlık Okulu önüne konmuştur.

1970-1971 arasında geometrik şekiller ve karakterler üzerinde deneysel çalışmalar yapmış; topolojik yüzeylerin şekillendirilmesinde başarılı yapıtlar ortaya koymuştur (68).

Resim : 36
Soyut
İlhan Koman

ZERRİN BÖLÜKBAŞI

1922 yılında doğmuştur. Güzel Sanatlar Akademisinde Belling'in atölyesinde çalışmıştır. Başlangıçta doğaya bağlı olarak yaptığı çalışmalarını ekspresif bir stilizasyon izlemiş; bu anlayışta bir seri dansöz figürü yapmıştır. Daha sonra figürsüz çalışmalara yönelen sanatçı, Beyoğlu Şehir Galerisinin 8 yıl yöneticiliğini yapmıştır.

YAPITLARI

Resim : 37
Zenci Kadın
Z.Bölükbaşı

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan "Pehlivan Kara Mehmet", "Zenci Kadın", "Kompozisyon"dur. Diğer yapıtları arasında; Gülhane Parkında İstanbul Belediye Başkanlarının büstleri, Cerrahpaşa Park'ında Operatör Cezmi Topuzlu büstü, Şinasi büstü, Mithat Paşa büstü ve bir çok uluslararası sergiye eserleriyle katılmıştır (69).

TURGUT PURA

1922 yılında doğan sanatçı Belling'in öğrencisi olmuştur. Başlangıçta alçı, tel ve kumaş gibi çeşitli malzeme kullanan sanatçı son zamanlarda demir ve paslanmaz çelik gibi malzemeyi kaynakla bağlayarak ilginç kompozisyonlar ortaya koymuştur.

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan "Genç Kız Başı", "Köşeli Formlar", "Soyut Heykel" (Alçı) önemli eserleridir.

Resim : 38
Soyut Heykel
Turgut Pura

İzmir'de Hasan Tahsin Anıtı'nı ve çeşitli yerlerde Atatürk büstleri yapmıştır. 1972 yılında Devlet Resim ve Heykel Sergisinde 1.lik ödülünü almıştır.

Diğer Belling öğrencileri Mari Gerkmezyan, Türkan Tangör, Kamil Sonad, Muzaffer Ertorun, Ayperi Balkan, Vahyi İncesu, İsmail Hakkı Öcal'dır (70).

4.4.3.BELLİNG DÖNEMİNDE ATÖLYELERİN BÖLÜNMESİ VE YENİ EĞİLİMLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

1945 yılı sonrası özellikle yurt dışına gidip dönen Türk heykeltıraşlarının Devlet Güzel Sanatlar Akademisine hoca olarak tayin edilmelerinden sonra heykel atölyelerinde bir takım dalgalanmalar görülmüştür. II.Dünya Savaşı'ndan sonra figürsüz soyut sanat büyük bir etkenlikle uygulama alanına girmiş; gelişen tekniğin de desteğiyle hızla yayılmıştır. Türk öğrenciler için bu tür akımların zamanının gelmediğini savunan Belling'in tutucu tavrına karşı bir hareket oluşmaya başlamıştır. Özellikle Hadi Bara'nın dönüşü heykel atölyesini çok etkilemiştir. 1950 yılından o zamana kadar sadece Belling'in yönetiminde bulunan heykel atölyeleri ikiye ayrılmış ve birisinin yönetimi Hadi Bara'ya (Zühtü Müridoğlu ile) verilmiştir.

Bara ve Müridoğlu öğrencileri doğaya bağlı çok değişik türdeki yorumlarla yönlendirmişler; daha çok figürsüz uygulamalar yaptırmışlardır. İnfornel'den geometrik soyutlamaya, mobilden sibernetik heykellere kadar her tür deneme yapılmış ve tahta, ağaç, demir çubuklar, bakır plakalar, seramik, cam, ayna, toprak gibi birçok malzeme kullanılmıştır (71).

Belling döneminde atölyelerin bölünmesi ile, Bara-Müridoğlu atölyelerinde yetişen öğrencilerin biyografileri ve yapıtları Ek 6'da verilmektedir.

EK-6

BARA- MÜRİDOĞLU ÖĞRENCİLERİNİN BİOGRAFİLERİ VE YAPITLARI

KUZGUN ACAR

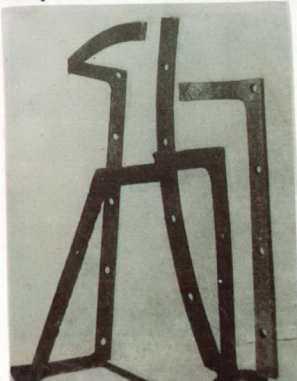
(1928-1975) Sanatçı Kuzgun Acar Belling'in öğrencisi olmuş; ancak Akademi'de Heykel Atölyesinde Belling'in tutucu tavrına karşı çıkarak yenilikleri savunan ve atölyelerin ayrılmasına neden olan A.Hadi Bara'nın atölyesinde çalışmalarına devam etmiştir.

Kuzgun Acar, Bara'nın etkisiyle daha öğrenciliğinin son yıllarında soyut figürsüz çalışmalara yönelmiştir. Yeni ifade yolları arayan Acar, ahşap ve kemik üzerinde çalışmıştır. Daha sonra endüstriyel madeni şekiller, mekanik parçalar ilgisini çekmiştir. Özellikle kafes tel kullanarak yarı saydam formların ördüğü kompozisyonlar düzenlemiş sonra tel ve çivi kullanarak değişik formlarda uygulamalara gitmiştir.

Çivileri kaynakla birbirine ekleyerek kurduğu düzenlerden ilgi çekici sonuçlar almıştır. Çapraşık kütlelerde, cesur yapıları, ritm duygusu ışık oyunları ile "espace" arayışı içinde birleştirir. 1961 yılında katıldığı Paris Genç Sanatçılar Bienalinde 1.lik ödülünü almış ve kazandığı bursla Paris'e gitmiştir.

Resim Heykel Müzesinde yer alan Kompozisyon (demir çivilerden), Heykel (demir), Kompozisyon (demir)dir.

Resim : 39
Kompozisyon
Kuzgun Acar

Diğer Yapıtları: Ankara Kızılay Gökdelenin'in dış yüzeyinde bronz kompozisyon, İstanbul Manifaturacılar Çarşısında duvarlardan birisi üzerinde demir heykeldir. Ayrıca Devlet Resim Sergilerine, Paris Gençler Bienaline (1961) ve Paris Rodin Müzesinde (1966) düzenlenen sergilerde katılmıştır (72).

ALİ TEOMAN GERMANER

Sanatçı, Akademi'de önce Belling'in sonrada Z.Müridoğlu'nun öğrencisi olmuştur. İlk sergisini öğrenci olduğu yıllarda 1952 yılında Maya Galerisinde açmış olan sanatçı 1416 sayılı kanundan yararlanarak gittiği Paris'ten 1965 yılında dönmüş ve Akademi'ye asistan olarak atanmıştır. 1968'de Devlet Heykel birinciliğini kazanan sanatçı, taş ve ahşaba uyguladığı yapıtları, tek elemana yönelen dolu kütle etkisi arayan figürsüz çalışmaları ile tanınmıştır. Ayrıca gravür çalışmalarınıda aralıksız sürdürmüştür.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde yer alan Ölü Çocuk, Kuş, Yavru Kuş yapıtları önemlidir.

Resim : 40

Napolyon'un şapkası
Ali Teoman Germaner

Ayrıca Unkapanı, Manifaturacılar Çarşısı duvarında soyut kabartma vs. (73) çalışmaları da vardır.

SEMAHAT ACUNER

1927'de doğan sanatçı, önce Belling'in daha sonra Hadi Bara, Z.Müridoğlu'nun atölyesinde öğrenimini sürdürdü. Daha çok soyuta eğilimli bir sanatçıdır. Değişik malzemelerle çalışmış olan sanatçı, kullandığı malzemenin özelliğine göre yapıtlarını karakterize etmiştir. Özellikle bronz döküm artıklarını kaynakla birleştirerek meydana getirdiği küçük kompozisyonlarıyla dikkat çekmektedir.

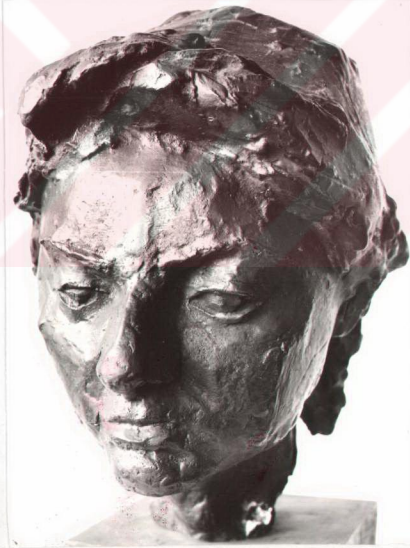
Resim : 41
Heykel (Demir)
Semahat Acuner

Resim Heykel Müzesinde yer alan, Heykel (demir), Çıplak (alçı), Kompozisyon (kurşun), Kompozisyon (bronz) önemli yapıtlarındandır. İstanbul Hürriyet Meydanı'nda Turan Emeksiz Anıtı bronzdan soyut bir heykel görünümündedir (74).

GÜRDAL DUYAR

1935 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk yıllarda Belling'in daha sonra Bara ve Müridoğlu'nun öğrencisi olan Gürdal Duyar, Fransa ve İsviçre'de bulunmuş. Le Corbusier'in yakın çevresinde, Leon Parrain ile taş işçiliğini geliştirmiştir. Cenevre ve Lozan'da büstler yapan sanatçı Belçika ve Paris'te çalışmış bu arada mimari üzerinde incelemeler de yapmıştır. Özellikle yaptığı büstler hem modelin karakterini verme hem de plastik bakımdan çok başarılıdır.

YAPITLARI,

Resim : 42
Bilge'nin Başı
Gürdal Duyar

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan ; Bilge'nin Başı, Kadın Başı'dır. Uşak, Burhaniye, İskenderun Atatürk Heykelleri ve MTA Genel Müdürlüğü bahçesinde "Atatürk ve Madencilik" adlı kompozisyonu yapmıştır (75).

TAMER BAŞOĞLU

Sanatçı, başta Belling'in sonra A.Hadi Bara ve Z.Müridoğlu'nun öğrencisi olmuş; Akademi'den sonra yurt dışına giderek çeşitli yerlerde inceleme bulunmuştur. 1961'de Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne giderek Prof. Podiman'ın derslerini izlemiş ve İtalyan heykelinde isim yapmış; Pericle Fazinni ile bir yıl çalıştıktan sonra Frankfurt'ta bir mermer işyerinde onarım ve taş işçiliği yapmıştır. Türkiye'ye dönüşünde Akademi'de Heykel bölümüne hoca olmuş; halen bu bölümün yöneticiliğini yapmaktadır.

Daha çok soyut çalışan Tamer Başoğlu anıt çalışmaları ile figüratif yönde yapıtlar vermiştir. Ağaç, bakır, demir gibi malzeme ile yaptığı eserler ilgi çekmiştir. Bir çoğunda ağaç kütleyi ana form kabul ederek ona bakır levhalardan oluşturduğu biçimleri uygulayarak hem malzeme hem de form yönünden hareketli yapıtlar ortaya koymuş; ilk soyut anıt-heykel yapan sanatçı olmuştur. Ortadoğu kampüsünde yapmış olduğu beton anıt bu alanda ilk örnektir.

YAPITLARI:

Resim : 43

Siyah Beyaz yontu
Tamer Başoğlu

Resim ve Heykel Müzesinde yer alan; Kompozisyon (Demir-ağaç),Döner (Demir-ağaç), Siyah-Beyaz Yontu (Ağaç)dır. Anıt heykelleri, Ankara Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ndeki Beton Anıt, Atçalı Kel Mehmet anıtı, İstanbul Ticaret Sarayı'ndaki Dekoratif çalışmalar, Kazım Karabekir Anıtı, İzmir Karşıyaka "Atatürk Annesi ve Kadın Hakları Anıtı", Hatay Samandağ Anıtı (76)dır.

HAKKI BAHA ÇAVUŞGİL

1924 yılında doğan sanatçı, önce Belling'in, daha sonra Z.Müridoğlu'nun öğrencisi olmuştur. 1954 yılında mezun olduktan sonra, girdiği seramik bölümünü de tamamlayarak İtalya'ya gitmiştir ve Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde seramik ve madalya üzerine çalışmıştır.

YAPITLARI:

Resim : 44

Çıplak Kadın

Hakkı Baha Çavuşgil

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde yer alan Çıplak (Alçı). Ankara Milli Kütüphane Galerisinde ve özel koleksiyonlarda yapıtları bulunmaktadır (77).

İŞILAR KÜR

1942 yılında doğan sanatçı, 1961-1966 yılların arasında Akademi'de Hadi Bara ve Z.Müridoğlu atölyesinde heykel öğrenimi görmüştür. 1969-1974 yılları arasında Saim Bugay ile birlikte Paris'te çalışmıştır (78).

FÜSUN ONUR

1937'de İstanbul'da doğmuştur. 1956 yılında Akademi Heykel Bölümüne girmiş ve A.Hadi Bara'nın öğrencisi olmuştur. 1960 yılında mezun olmuş, Fulbright bursuyla Amerika'ya gitmiştir. Maryland İnstitute College of Arts'ta master yaptıktan ve bir çok sergiye katıldıktan sonra 1967'de yurda dönmüştür. Fusun Onur'un çalışmalarında, Amerikan Modern heykel anlayışının, özellikle Minümal sanat akımının etkileri görülmektedir.

Onur, halen heykel sanatının kendine özgü dilini kullanarak, verilerinden görsel, yaşantısal yönde yararlanarak, çağdaş eğilimler paralelinde yorumlarını, kurgularını sürdürmektedir.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde: Soyut Heykel (Boyanmış ağaç), Soyut Heykel (Boyanmış Ağaç) (79).

Belling döneminde bölünen diğer bir atölyede HÜSEYİN GEZER-ŞADİ ÇALIK Atölyesinde yetişen öğrencilerin biyografileri ve yapıtları Ek:7'de verilmektedir.

EK-7

HÜSEYİN GEZER VE ŞADİ ÇALIK'IN ÖĞRENCİLERİNİN BİYOGRAFİLERİ VE YAPITLARI

NAMIK DENİZHAN

1950 yılında Akademi'ye girerek H.Gezer'in öğrencisi olmuş, 1967'de Avrupa sınavını kazanarak Paris'e gitmiştir. Birçok inceleme ve araştırmaların yanısıra Ce'sar ile heykel, Hayter ile gravür çalışmıştır. Genellikle figürlü sanata bağlıdır. Doğayı geniş planların oluşturduğu dramik görünüm veren biçimde yorumlamaktadır.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde "İkimiz" adlı kompozisyonu bulunmaktadır.

Resim : 45

İkimiz

Namık Denizhan

Afyon Karahisar'da Atatürk, Kocatepe'de ve İzmir'de Kazım Dirik büstü bulunmaktadır (80).

MEHMET AKSOY

Şadi Çalık'ın öğrencisi olan Mehmet Aksoy, 1967'de Avrupa sınavını kazanarak 1970'de İngiltere'ye gitmiş daha sonra Almanya'ya geçmiştir. Demir ve taşla çalışan sanatçının genellikle figüre bağlı yapıtları vardır.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; "Koç başı" (sac), "Geyik başı" (taş), "Futbolcular" (bakır), "Horoz" (demir),

Resim : 46
Baş (Bronz)
Mehmet Aksoy

Sanatçı yurt içinde ve yurt dışında birçok sergilere katılmış, halen faaliyetlerini aktif olarak sürdürmektedir (81).

SAİM BUGAY

Şadi Çalık'ın öğrencisi olan sanatçı 1967 yılında Akademi'yi bitirmiş ve açılan Avrupa sınavını kazanarak Paris'e gitmiştir. Genellikle demir malzeme ve kaynakla çalışan Saim Bugay daha çok soyut anlayışta çalışmaktadır.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; "Uzay" (demir), "Güneş" (demir). Sanatçı halen Akademi'de öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır (82).

Resim : 47
Güneş (Demir)
Saim Bugay

METİN HASEKİ

Hüseyin Gezer'in öğrencisi olan sanatçı Akademi'den 1969 yılında mezun olmuştur. Eserlerinde dikkat çekici plastik yeteneğe sahip oluşu görülmektedir.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; "20 Asır" (demir, sac, ayna), "Surlar" (ağaç, bakır), diğer yapıtları arasında Yargıtay, 100.Yıl Madalyonu, İzmir'de Şair Eşref Büstü, İzmir Bornova'da Atatürk Heykeli (83).

Resim : 48

Surlar (Ağaç, Bakır)

Metin Haseki

FERİT ÖZŞEN

Akademi'de Resim bölümü öğrencisi iken Heykel bölümüne nakil olmuş ve Hüseyin Gezer'in öğrencisi olmuştur. 1968'de Salzburg yaz kurslarına katılmış 1971'de Heykel bölümüne asistan olmuştur. Bakırı döğerek yada kaynakla çalışarak yaptığı demir heykeller plastik ve teknik yönden ilginçtir.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; "Soyut heykel" (bakır), "kompozisyon" (demir), "Erbaa Atatürk Anıtı" ve birçok bakır-demir malzemesini kullanarak yaptığı soyut heykelleride vardır. Halen Akademi'de öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır (84).

GÜLTEN DEVRES

1954'de Prof.Ardini'den özel ders alan Devres, 1957 yılında Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş Prof.Monteoleone ve Roma Darphane'sinde Prof.Gianladini ile çalışmıştır. 1956 yılında İtalya'da Avzanno Milli Sanat Sergisinde gümüş madalya, 1958'de Roma'da Milli Gençlik Sanat Sergisinde "Roma Eyaleti" ödülünü almıştır. 1965'de Türk-Alman Kültür Merkezi Galerisinde kişisel bir sergi de açan Gülten Devres genel olarak figüre bağlı çalışır. Doğayı dışı vurumcu ve dramatik biçimde yorumlayan bir uslubu, insan vücudunun anatomik yapısını iyi tanıdığını belirten bir yapı biçimi ve doku tekniği vardır. Resim ve Heykel Müzesi'ndeki alçıdan yapılmış "Bir Kadın figürü" adlı yapıtında bu karakteristik özellikler görülebilmektedir. Sanatçının diğer yapıtları arasında "Babasının başı", "Kadın başı", "Oturmuş kadın", "Çıplak kadın" adlı yapıtları bulunmaktadır (85).

SEVİNÇ ARMAN

1945'de Ankara'da doğan sanatçı 1964 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel bölümüne girmiştir. 1969'da aynı bölümden mezun olmuştur.

YAPITLARI:

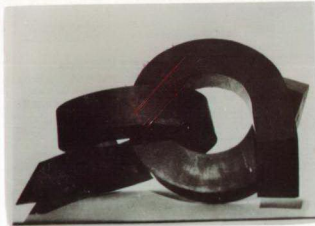
Resim ve Heykel Müzesi'nde; "Kompozisyon" (demir), "Üçlü grup" (alçı).

Resim : 49
Üçlü grup (Alçı)
Sevinç Arman

SEYHUN TOPUZ

1942'de Balıkesir'de doğan sanatçı, 1962 ve 1971 yılları arasında Heykel eğitimi görmüştür. 1977 yılında "Çağdaş Heykelde Saydamlık ve İç Işık" konulu yeterlik araştırmasını tamamlamıştır. 1978 ve 1980 yıllarında New York'da Art Students League'de heykeltıraş Joce de Creeft ile çalışmıştır.

Resim : 50
Zincir (Demir)
Seyhun Topuz

AYTAÇ (MARMARA) KATI

1963-1968 Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Heykel bölümünde Şadi Çalık'ın öğrencisi olmuştur. 1968 yılında 1416 sayılı ya ile Fransa'ya gitmiş ve "Ecole Nationale Supérieure Des Beaux-Arts"da Cezar'ın atölyesinde çalışmıştır. Yurda dönüşünden sonra Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde görev yapmaya başlamıştır.

Resim : 51

Büst (Alçı)

Aytaç (Marmara) Katı

AYTÜL KİPKURT

1937'de İstanbul'da doğan, Aytül Kipkurt Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümünde Hüseyin Gezer'in öğrencisi olan sanatçı soyut çalışmalar yapmaktadır.

ALIM GÜVEN

Resim : 52
Tors (Alçı)
Alım Güven

1939 yılında İstanbul'da doğan, Alım Güven 1963'te Akademi'nin Heykel Bölümünden mezun olmuştur. Devlet Resim Heykel Sergisinde 1.lik ödülünü almıştır. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlı Beşiktaş Mimarlık Yüksek Okulunda Temel Eğitim Dersi için asistan olarak girmiştir. 1983 yılında bu görevden ayrılan sanatçı İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde konservatör olarak halen görev yapmaktadır (86).

SERVET BÜYÜKBAĞCI

1934 yılında Isparta'da doğan Büyükbağcı Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümünde Cemal Tollu'nun atölyesinde çalıştı ve 1961'de mezun olmuştur. Daha sonra Heykel bölümüne girerek H.Gezer'in öğrencisi olan sanatçı 1967 yılında mezun olarak serbest çalışmaktadır.

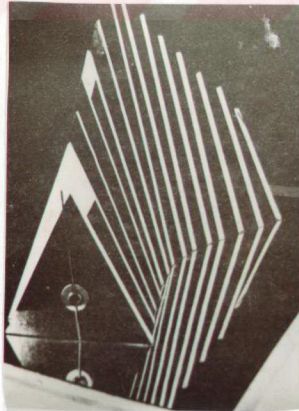
YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; Tors (Alçı), Heykel (Alçı).

KORAY ARIŞ

1944 yılında Adana'da doğan sanatçı 1963-1968 yıllarında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde heykel eğitimi görmüştür. 1969 yılında 1416 sayılı yasaya göre açılan sınavı kazanarak İtalya'ya gitmiştir. 1969-1970 Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof.Emilio Greco ile heykel, 1970-1971 aynı okulun Dekoratif Sanatlar Bölümünde biçim, mekan, renk konularında çalışmıştır. 1971-1972 yaz döneminde Rejisör Roberto Triona Arenas'ın yönettiği "Giovanna D'Arco 7" adlı ilk İtalyan renkli TV filminin kostümlerinin çizimini yapmıştır. 1974 yılı sonunda yurda dönen sanatçı 1975'te Akademi Temel Eğitim kürsüsüne asistan olarak girmiş ve 1977 yılında bu görevden ayrılarak serbest çalışmalara başlamıştır. Koray Ariş İtalya'daki çalışmalarından sonra, diğer malzemeyi bırakıp "kösele" ile çalışmaya başlayan sanatçı bu malzeme ile sanat değeri olan başarılı yapıtlar ortaya koymuştur.

TÜLAY BAYTUĞ

Resim : 53
Kompozisyon
Tülay Baytuğ

1944 yılında doğan Baytuğ Akademi Heykel Bölümünde H.Gezer'in öğrencisi olmuştur. 1969 yılında Akademi'yi bitiren sanatçı Avrupa sınavını kazanarak İngiltere'ye gitmiştir. İngiltere'de; Tim Scott, Anthony Caro, Philip King, David Annesley, David Evison, Alan Gouk, William Tucker, John Brown. Amerika'da; Isaac Witkin, Anthony Caro, Browver Hatcher, Roger Williams, Charles Norris, Tony Adams'ın atölyelerinde çalışan sanatçı birçok karma ve kişisel sergide eserlerini sergilemiştir.

HALUK SEVİMLİ

1946 yılında Zonguldak'ta doğan sanatçı Akademi Heykel Bölümüne girerek Şadi Çalık'ın öğrencisi olmuştur. 1970 yılında heykel öğrenimini tamamlayan Sevimli bitirme sınavı için hazırladığı knetik heykel, ülkemizde bu türde ilk uygulamadır.

YAPITLARI:

Resim ve Heykel Müzesi'nde; Kompozisyon (demir borular), Soyut Heykel (demir) (87).

RAHMİ AKSUNGUR

1955'te İzmir'de doğan Aksungur, 1973 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümüne girmiştir. 1979 yılında mezun olan sanatçı, figüre bağlı, plastik yönü güçlü olan çalışmalar yapmıştır. Silikon kullanarak yaptığı bazı denemelerle ilgi çekici (hareketli) yapıtlar ortaya koymuştur.

METE DEMİRBAŞ

1943'te İstanbul'da doğan Demirbaş, 1966-1971 yılları arasında Akademi'de Heykel öğrenimi gören sanatçı bugün Ankara'da serbest olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

BERİKA (KIRAM) İPEKBAYRAK

1950 yılında İstanbul'da doğan İpekbayrak 1968-1973 yıllarında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Heykel eğitimi görmüştür. 1974 yılında 1416 sayılı yasa ile Almanya'ya giden sanatçı, 1974-1980 yılları arasında önce Nürnberg, sonra Kassel Akademilerinde çalışmıştır. 1980 yılında yurda dönen sanatçı, Adana'ya yerleşerek bir süre Galeri yöneticiliği yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a yerleşerek M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Resim-İş Bölümü Heykel Anasanat dalında Doçent olan sanatçı, çalışmalarını doğaya bağlı yer yer abartılı, dramatik deformasyonlarla, tok hacimli yapıtlar ortaya koymaktadır.

Resim : 54
Kediler (Alçı)
B.İpekbayrak

METİN EKİZ

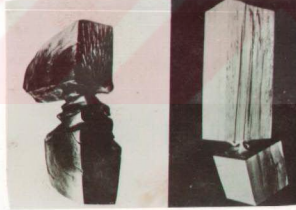

Resim : 55

Boğa Güreşi
Metin Ekiz

1945'te Giresun'un Alucra kazasında doğan Ekiz, 1975 Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümünden mezun olmuştur. Sanatçı verilerini, tekniğini kullanmasını iyi bildiği çeşitli madenlerle, dolu formları olduğu kadar, boşluğu da değerlendiren plastik ve duyarlı ürünler vermiştir.

HAYRİ KARAY

Resim : 56

Soyut Heykel
(Gürgen ağacı)
Hayri Karay

Resim : 57

Soyut Heykel
(Ceviz ağacı)
Hayri Karay

1952 Balıkesir doğumlu olan Karay 1970-1975 yılları arasında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi H.Gezer atölyesinde Heykel öğrenimi görmüştür. 1976 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümüne asistan olarak giren sanatçının "Heykelde Geometri" konusunda yeterli tezi vardır. Birçok sergilere ve yarışmalara katılan sanatçı, soyut çalışmalarda başarılı örnekler vermiştir.

VEDAT SOMAY

1951'de İzmit'de doğan sanatçı 1970-1976 yılları arasında Akademi'de Heykel Bölümünde öğrenim görmüştür. Çeşitli sergilere katılan sanatçı bir çok yarışmalarda ödüller almıştır.

HASAN SAFKAN

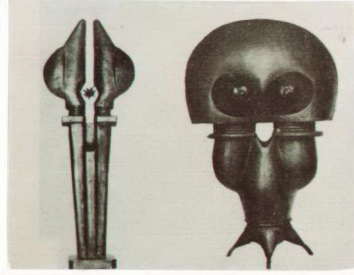
1949'da İstanbul'da doğan Safkan 1969-1977 yılları arasında Akademi'de Heykel öğrenimi görmüştür. Taştan yonttuğu soyut heykelleri plastik değer taşıyan niteliklere sahiptir. 1983 yılında Mısır'da mesleki etütler yapmış halen serbest çalışmaktadır.

Resim : 58
Dikit (Granit)
Hasan Safkan

ÖNDER BÜYÜKERMAN

1954 Manisa doğumlu olan Büyükerman 1978-1979 yıllarında Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuştur. Sanatçı çalışmalarında malzeme olarak bakırı kullanmıştır. Bakır levhalarla, döğerek ortaya koyduğu ilginç yapıtları bulunmaktadır.

Resim : 59-60

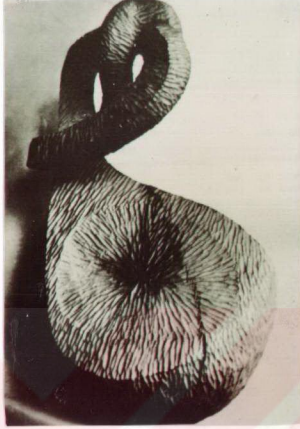
Kompozisyon (Dövme Bakır)

Baykuş (Dövme-Bakır)

Önder Büyükerman

MERİÇ HIZAL

1943 yılında İstanbul'da doğan sanatçı 1974-1979 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Heykel öğrenimi görmüştür. 1977 Salzburg Güzel Sanatlar Yaz Akademisi'nde Avusturya Hükümetinin burslusu olarak gitmiştir. 1981-1982 "Paris Ecole Nationale Supérieure Des Beaux-Arts'da (Fransa bursu)" morfoloji öğrenimi görmüştür. Fransa dönüşünde Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü "Artistik Anatomi-Morfoloji" Sanat dalına araştırma görevlisi olarak girmiştir. Birçok karma ve kişisel sergilere katılan sanatçı halen çalışmalarını sürdürmektedir.

Resim : 61

Soyut Heykel (Ağaç)
Meriç Hızal

BULGAN KERİMOĞLU

Resim : 62

Baş (Kil)
Bulgan Kerimoğlu

1959 yılında İstanbul'da doğan sanatçı, 1976-1982 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümünde eğitim görmüştür. Diploma sınavlarında ortaya koyduğu yapıtı, jüri tarafından parasal başarı ödülüne değer görülmüştür.

CAN ERÇİN

Resim : 63
Baş (1978)
Can Erçin

Resim : 64
Kompozisyon (1979)
Can Erçin

1956 yılında doğan sanatçı, 1976-1982 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümünde eğitim görmüştür. Heykel Bölümünü bitirme sınavlarında yaptığı kompozisyonu ile 1982 yılında Abdi İpekçi adına düzenlenen yarışmada 1.lik ödülünü almıştır (88).

BÖLÜM-5

TARİHSEL GELİŞİM VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMİ YANSITAN İSTANBUL ÖRNEĞİ

Büyük kentlerin anıtlarla ve heykellerle süslenmesi çok eski dönemlerden buyana gelenek haline gelmiştir. Dünyanın en eski başkentleri olan Roma, Paris, Londra gibi İstanbul da ilk devirlerinden bu yana anıt ve heykelleri içinde barındırmaktadır. İstanbul'da Bizans döneminde dikilen anıtlardan bir kısmı bugün ayakta; diğer bir kısmı yıkıntı halindedir. Bugün halen varlığını sürdürenler ile ilgili bilgi yazılı ve resimli kaynaklardan elde edilmiştir.

İstanbul'un fethinden itibaren geniş imar faaliyeti sayesinde, daha yüzyıl geçmeden başkentin bir Türk karakteri kazandığı görülmektedir. Şehrin önemli noktaları esas alınarak buralara Sultan ve Vezir camileri inşa edilmiş; yapılaşma bir bina kompleksi (külliye) olarak planlanıp gerçekleştirilmiş, böylece bu merkezler etrafında oluşan ve genişleyen yerleşim alanları ile kent Osmanlı hüviyetine kavuşturulmuştur. Bugün bu tarihi yapıların birçoğu tarihi anıt olarak adlandırılmaktadır (89).

Anıt olarak, Batı'nın büyük başkentlerinde görülen heykel ve heykel grupları söz konusu değildir. Bunun nedeni İslam'daki tasvir ve heykel yasağı şehirlerin heykellerle süslenmesine izin vermemektedir. Resim, iki boyutlu uslubta minyatür sanatı olarak, kitap sayfaları içinde varlığını sürdürmüş olmasına karşın, heykel; gölgesi yere vuran birer put sayıldığı için hiçbir zaman uygulama alanı bulamamıştır.

Anadolu Selçuklu Sanatında, saray kapılarında, surlarda ve sur bedenlerinin üzerinde görülen ve hemen hepsi sembolik anlamda olan veya anma niteliği taşıyan hayvan heykellerine ve kabartmalarına, Osmanlılar döneminde ve bir Osmanlı başkenti olan İstanbul'da rastlanmamaktadır.

İstanbul'un heykellerle süslenmesi, Cumhuriyet döneminde mümkün olabilmektedir. Hilafetin kaldırılması, Laiklik ilkesinin kabulü ile Güzel

Sanatların her dalı, özellikle de resim ve heykel sanatı özgür bir çalışma ortamına kavuşmuştur. Atatürk heykelleri ve anıtlarıyla başlayan heykel çalışmaları, giderek soyut konularında ele alınması ve halka sunulması ile farklı bir boyut kazanmıştır.

İstanbul'da birer heykel olmakla beraber belli bir kompozisyon ve çevre düzeni içinde verilen ve belli bir olayı, kişiyi veya anıyı canlandırmak üzere yapılan anıt niteliğinde heykeller sonrasında modern mimarlık yapılarında, büyük yapı bloklarında, yapının girişine cephesine veya duvarına plastik bir hareket ve etki uyandırmak üzere heykel ve kabartmalar ortaya konmuştur. Diğer bir aşama olarak da bağımsız heykeller şehrin değişik yerlerine, parklara dikilmiş ve yetersiz olmakla birlikte mekan düzenlemelerine gidilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi Türkiye'de Heykel Sanatının farklı kullanım alanları, farklı dönemlerde çeşitlilik göstermektedir. Bu bölümde İstanbul'da yer alan ve çeşitli kullanım alanlarında izlenen heykel sanatı tarihsel gelişimi ve kültürel değişimi ortaya koymak amacıyla dönem dönem ayrılarak tablo haline getirilmiştir.

Ek:4'de bu tarihsel gelişim ve kültürel değişim İstanbul'da yer alan Anıt-Heykellerin fotoğrafları, sanatçılarıyla ve bulundukları mekanlarla vurgulanmaktadır.

DÖNEMLER	FIGURATİF HEYKEL-KABARTMALAR MEZAR TASLARI, ANIT, KİTABELER	TAS İSÇİLİĞİ	MİMARİDE KULLANIMI (SİVİL + DİNİ)
İSLAM DİNİ ÖNCESİ	-BALBALLAR -ORHUN ANITLARI -GÖKTÜRK ANITLARI -UYGUR ANITLARI -KADIN FIGÜRLERİ(KINCAN'DA VE KARPATLARA KADAR OLAN BÖLGE) -İNSAN VE HAYVAN FIGÜRLERİ -KOMUTANLAR ADINA DİKİLEN HEY. (ORTA ASYA) . . . vb.		
SELCUKLU VE SELCUKLU SONRASI BEYLIKLER DÖNEMİ	-STİLİZE EDİLMİŞ HAYVAN FIGÜRLERİ (YIRTICI KUSLAR, ASLAN,KAPLAN,GEYİK,KURT, EYDER,CİFT BAŞLI KARTAL VE HAYALI...) -İNSANİ SEMBOLİZE EDEN AY VE GÜNEŞ FIGÜRLERİ -SARAY İLERİGELENLERİNİ SEMBOLİZE EDEN FIGÜRLER (KONYA . . . vb.) -ÜÇ BOYUTLU MEZAR TASLARI (KOC,KOYUN,AT)	-GEOMETRİK BİCİMLERDE MEZAR TASLARI -FIGÜRLÜ MEZAR TASLARI (KONYA,AHA . . . vb.)	-MEDRESELER,KERVANSARAY, TURBE,CAMI,MESCİT,KÖPRÜLER DE KULLANILAN GEOMETRİK BİCİMLER,STİLİZE EDİLMİŞ HAYVAN FIGÜRLERİ (DİVRİK,SİVAS,ERZURUM,KONYA, DİYARBAKIR . . . vb.) -NİĞDE HÜDAVENT HATUN TURBESİ,SUNGURBEY CAMİİ, KARAMAN HATUNİYE MEDRESE-Sİ (AYDIN,KUTAHYA,MANİSA vb BÖLGELERDEKİ ÖRNEKLER)
OSMANLI DÖNEMİ	-GEOMETRİK BİCİMLER VE BİTKİSEL FORMDA MEZAR TASLARI -KÜTLESEL FORMDA MEZARTASLARI	-KABARTMA YAZILAR -GEOMETRİK VE BİTKİSEL FORMDA KABARTMALAR	-ÇEŞMELER,SEBİLLER, FARMAKÜLLER . . . vb. -GEOMETRİK ŞEKİLLER VE BİTKİSEL FORMLAR İLE MİMARİDE KULLANILAN SÜSLEMELER (BURSA ÜSLUBU-BURSA ULU VE YEŞİL CAMİİ,İZNİK YEŞİL CAMİİ İSTANBUL BEYAZIT, SÜLEYMANİYE,EDİRNE SELİMİYE CAMİLERİ)
BATILILASMA SÜRECİ	-GEMİ BAŞLARI İÇİN ASLAN, KAPLAN,KUS,EYDERHA BÜSTLERİ. -KABARTMA MADALYONLAR -ABDULAZİZ'İN AT ÜZERİNDE HEYKELİ. -1874 YILINDA YABANCILAR VE LAVANTENLERİN ACTIĞI RESİM VE HEYKEL SERGİSİ. -SANAYİ-İ NEFİSE'NİN KURULMASI VE HEYKEL EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI.	-BAROK VE ROKOKO ÜSLUBUNUN KULLANILMAYA BAŞLANILMASI	-KÖŞKLER -ÇEŞMELER -BAHÇE DÜZENLEMELERİ (DOĞADAN UZAK,HAYALE DAYANAN BİR ŞEKKİLENDİRME -MİMARİDE BAROK ETKİSİ (GELENEKSEL BİTKİLER İLE SÜSLEME ÜSLUBU) - III.SULTANAHMET ÇEŞMESİ - TOHPANE ÇEŞMESİ. - NURUOSMANİYE CAMİİ,KADIKÖY SÜREYYA SINEMASI ÇEPHESİNDE KULLANILAN FRİZ VE MİMARİ İLE BÜTÜNLEŞMİŞ HEYKELLER.
CUMHURİYET DÖNEMİ	-ANITLAP (ATATÜRK) TARİHİ KONULARIN İŞLİNDİĞİ FIGURATİF ZAFER ANITLARI) -SOYUT HEYKELLER (SADI ÇALIK "ATILIM") vb		-ANITKABİR -MİMARİDE YAPILARIN DİŞ ÇEPHELERİNDE KULLANILAN FIGURATİF VE SOYUT KABARTMALAR,HEYKELLER,KUĞUN AÇAR-KUSLAR,İLHAN KÖMANI HALK SİGORTA ÖNÜKÖNDÜCÜSÜ -MİMARİYLE BÜTÜNLEŞEN ÇEVRESEL DÜZENLEMEDE YER ALAN HEYKELLER,SEBEN FARKLİST. BELEDİYE SARAYI ÇEVRESİ . . . vb.)

TABLO 1 - Tarihîsel Gelişim İçinde Heykel Sanatının Kullanım Alanları

EK-4

İSTANBUL'DA YER ALAN ANIT HEYKELLER

Adı : Sarayburnu Atatürk Anıtı

Sanatçı : Heinrich Krippel

Yer : Sarayburnu

Malzeme: Bronz

Tarih : 1925

Adı : Cumhuriyet Anıtı

Sanatçı : Pietro Canonica

Yer : Taksim

Malzeme: Bronz

Tarih : 1928

Adı : Harbiye Atatürk Anıtı

Sanatçı : A.Hadi Bara

Yer : Harbiye

Malzeme: Bronz

Tarih : 1937

Adı : Beşiktaş Barbaros Anıtı
Sanatçı : A.Hadi Bara, Z.Müridoğlu
Yer : Beşiktaş
Malzeme: Bronz
Tarih : 1942

Adı : Atlı İnönü Anıtı

Sanatçı : Belling

Yer : Taşlık Parkı

Malzeme: Bronz

Tarih : 1944

Adı : Gençlik Anıtı
Sanatçı : Yavuz Görey
Yer : Beyazıt
Malzeme: Bronz
Tarih : 1955

Adı : Turan Emeksiz Anıtı

Sanatçı : Semahat Acuner

Yer : Çağaloğlu

Malzeme: Beton

Boyutları : Yükseklik 60cm, En:38cm

Tarih : 1960

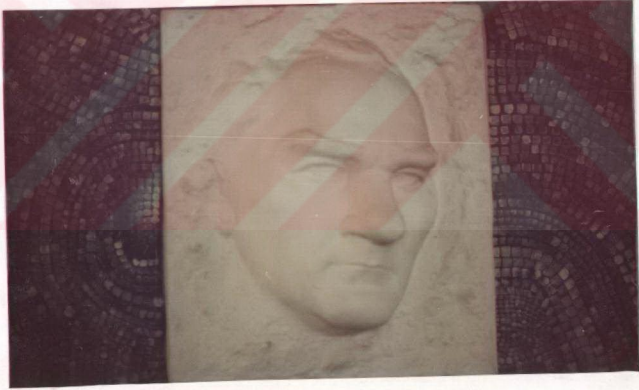
Adı : Atatürk Büstü

Sanatçı : Haluk Tezonar

Yer : M.Ü.Güzel Sanatlar Akademisi

Malzeme: Bronz

Tarih : 1970

Adı : Atılım

Sanatçı : Şadi Çalık

Yer : Galatasaray Yapı Kredi Bankası Yanı

Malzeme: 50 adet 1,5m. uzunluğunda, 2,5mm. kalınlığında boru, kaide
.....yekpare granit

Tarih : 1973

Adı : Kuşlar

Sanatçı : Kuzgun Acar

Yer : İstanbul Manifaturacılar Çarşısı

Malzeme: Metal

Tarih : 1967

Adı : Soyut

Sanatçı : İsmail Hakkı Öcal

Yer : Marmara Etap Hotel'inin köşesi

Malzeme: Beton

Boyutları: Yükseklik:2,16m., En:1,95m.

Tarih : 1974

Adı : Göktaşı

Sanatçı : Atilla Onaran

Yer : Odakule önü

Malzeme: Paslanmaz çelik

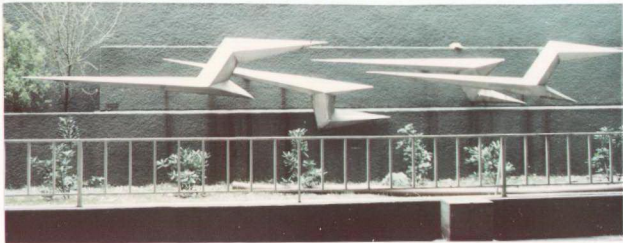
Tarih : 1975

Adı : Uzay Hayvanları
Sanatçı : Atilla Onaran
Yer : Sheraton Hotel'i yanı
Malzeme: Paslanmaz Çelik
Boyutları: Yükseklik: 2,5m., En: 3,36m.
Tarih : 1975

Adı : Kuşlar
Sanatçı : Salih Acar
Yer : Odakule yanı
Malzeme: Paslanmaz çelik
Boyutları: 1 adet'in boyu 3,35m.
Tarih : 1976

Adı : Balerin
Sanatçı : Atilla Onaran
Yer : Galatasaray Ferace Mağazası yanı
Malzeme: Paslanmaz çelik
Boyutları: Yüksekliği: 2,5m.
Tarih : 1975

Adı : Akdeniz

Sanatçı : İlhan Koman

Yer : Zincirlikuyu Halk Sigorta önu

Malzeme: Metal

Boyutlar: 12mm. sac'tan 112 tane form bir araya getirilmiştir; yaklaşık 4 Ton

Tarih : 1980

Adı : Figür

Sanatçı : Zerrin Bölükbaşı

Yer : Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu önu

Malzeme : Beton

Boyutları : Uzunluğu 2m.

Adı : Atlar

Sanatçı : Tamer Başoğlu

Yer : Veli Efendi Hipodrom

Malzeme: Beton blok üzerine Bronz Rölyef

Boyutlar: Yükseklik: 4,5m., Bronz bölümün yüksekliği 2,5m., Derinlik: 5,5m.

Tarih : 1981

Adı : Barış

Sanatçı : Lerzan Bengisu

Yer : Taksim Parkı

Malzeme: Mermer

Boyutlar: Yükseklik 1,05m., Tüm yükseklik 1,92m.

Tarih : 1974

Adı : Bahar

Sanatçı : Hakkı Karayığitoğlu

Yer : Belediye Sarayı önü, daha sonra Emirgan Parkı

Malzeme: Beton

Boyutları: Yükseklik 1,30m.

Adı : Abstre

Sanatçı : Seyhun Ilgaz

Yer : 4.Levent Emlak Kredi Bankası önü

Malzeme: Demir sac

Boyutları: Yükseklik 2m., En 1,94m., Derinlik 13.5cm.

Adı : Soyut Kompozisyon

Sanatçı : Ali Teoman Germaner

Yer : Bebek Çocuk Parkı

Malzeme: Dövme bakır

Boyutlar: Yükseklik 2,20m., Kaide 40cm.

Adı : Dayanışma

Sanatçı : Zühtü Müridoğlu

Yer : Fındıklı parkı

Malzeme: Beton

Boyutları: Yükseklik 4,5m.

Adı : İşçi

Sanatçı : Muzaffer Ertoran

Yer : Tophane İşçi Sigortaları önü

Malzeme: Beton

Boyutları: Yükseklik 2,05m.

Adı : Güzel İstanbul

Sanatçı : Gürdal Duyar

Yer : Yıldız Parkı

Malzeme: Beton

Boyutları: Yükseklik 2,70m.

Adı : Başöğretmen Atatürk

Sanatçı : Haluk Tezoner

Yer : Kadıköy

Malzeme: Bronz

Adı : Fatih Anıtı
Sanatçı : Hüseyin Gezer
Yer : Fatih-Saraçhane
Malzeme: Mermer, Bronz
Tarih : 1987

Adı : Atatürk Anıtı
Sanatçı : Hüseyin Gezer
Yer : Kartal
Malzeme: Bronz
Tarih : 1965

Adı : Atatürk Anıtı
Sanatçı : Z.Müridoğlu
Yer : Büyüka
Malzeme : Bronz
Tarih : 1965

Adı : Yahya Kemal Anıtı
Sanatçı : Hüseyin Gezer
Yer : İstanbul- Kadırgalar (Maçka Parkı)
Malzeme : Bronz
Boyutları : Yükseklik 1,5m.
Tarih : 1968

Adı : Hürriyet Anıtı
Sanatçı : Semahat Acuner
Yer : Beyazıt
Malzeme : Bronz
Boyutları : Yükseklik 3,05m.
Tarih : 1963

Adı : Ana ve Çocuk
Sanatçı : Cevdet Bilgin
Yer : Fındıklı Koç Holding önu
Malzeme: Mermer
Boyutlar: Yükseklik 90cm., En 50cm., Derinlik 40cm.
Tarih : 1972

Adı : Soyut Şekiller
Sanatçı : Haluk Tezozar
Yer : Şişli Beytem Han önu
Malzeme : Bronz
Boyutlar : Yükseklik 3m.
Tarih : 1978

Adı : Hisarbank Amblemi
Sanatçı : Bihrat Mavitan
Yer : Zincirlikuyu
Malzeme : D.K.P. sac
Boyutları : Yükseklik 4m., Tabanı 1,5x1,5m2
Tarih : 1979

Adı : Trafik
Sanatçı : Haluk Sevimli
Yer : Fındıklı Parkı
Malzeme : Metal Çubuklar
Boyutları : Yükseklik 4m., En 3,5m.
Tarih : 1973

Adı : Soyut Kompozisyon

Sanatçı : Ayşe Erkmen

Yer : Fındıklı Parkı

Malzeme: P.V.C.

Boyutları: 3m., üst kısım 78x78cm2

Tarih : 1979

Adı : Kompozisyon

Sanatçı : Kuzgun Acar

Yer : Gülhane Parkı

Malzeme : Metal

Boyutları : Yükseklik 1,92m.

Adı : İkimiz

Sanatçı : Namık Denizhan

Yer : Taksim Parkı

Malzeme : Beton

Boyutları : Yükseklik 1,80m.

Adı : Yükseliş

Sanatçı : Bihrat Mavitan

Yer : Hilton Otel giriş

Malzeme : Alüminyum

Boyutları : 2,5m.x0,35m.x0,35m.

Şu anda yerinde değildir. Sanatçı da bilmemektedir.

Adı : Çıplak
Sanatçı : Kamil Sonad
Yer : Gülhane Parkı
Malzeme: Beton
Boyutları : Yükseklik 1,58m.

Adı : Kompozisyon
Sanatçı : Tamer Başoğlu
Yer : Yenikapı
Malzeme : Çelik boru üzerine bakır kaplama
Boyutları : Yükseklik 2m., Taban 1,20x60cm2

Adı : Soyut Heykel
Sanatçı : Yavuz Görey
Yer : Taşlık Parkı
Malzeme : Bronz
Boyutları : Yükseklik 1,80m.
Yerinde yoktur.(Çalınmıştır)

Adı : Kompozisyon
Sanatçı : Füsün Onur
Yer : Fındıklı Parkı
Malzeme : Alüminyum
Boyutları : Yükseklik 2,45m.

Adı : Yağmur

Sanatçı : Ferit Özşen

Yer : Arnavutköy Akıntı Burnu

Malzeme: Demir

Boyutları: Yüksekliği 4,70m., En 1m., Derinlik 3m.

Paslanma nedeniyle sanatçının isteği üzerine kaldırılmıştır.

Adı : Soyut Kompozisyon

Sanatçı : Metin Haseki

Yer : Gümüşsuyu

Malzeme : Bakır

Boyutları : Yükseklik 1,5m., 1,5m. çapında küresel form

Yerinde yoktur. (Çalınmıştır.)

Adı : Atatürk Anıtı

Sanatçı : Tankut Öktem

Yer : Yeşilyurt Hava Harp Okulu önü

Malzeme : Beton-Bronz

Tarih : 1980

Adı : Birlik

Sanatçı : Mehmet Uyanık

Yer : Barbaros Bulvarı

Malzeme : Beton

Boyutları : Yükseklik 2m.

Adı : Yankı

Sanatçı : Hüseyin Anka Özkan

Yer : Dolmabahçe, İnönü Stadı karşısı

Malzeme: Demir ve sac

Boyutları: Yükseklik 2,5m.

SONUÇ

Bu çalışmada Türklerde Heykel Sanatı Tarihsel gelişimi ve kültürel çeşitliliği açısından değerlendirilmiş ve dolayısıyla varılan değer yargılarının Türklerde heykel sanatının Batı anlamında yaygınlaşmaması vurgulanmıştır. İslam dininde tasvir yasağı kitap resminde uygulama alanı bulduğu halde, heykel gölgesi yere düşen gerçek bir form olması ve kolaylıkla put sayılabilmesi bu sanatın yaygınlaşmamasına neden olmuştur.

Bununla birlikte Selçuklular Döneminde sanat anlayışı içerisinde arma, mimari dekorasyon niteliğinde yüksek kabartma eserlere rastlanmaktadır. Ve Türk Plastik Sanatları içerisinde bu örnekler bir ölçüde heykele en yakın plastik formlar olarak kabul edilmektedir.

Osmanlılarda ise heykele en yakın plastik formlar yine Mimari dekorasyon içerisinde bitkisel ve geometrik motifler olarak görülmektedir. Tanzimatla birlikte Batı'dan gelen etkiler sanatın her dalında olduğu gibi heykelde de göze çarpmaktadır. Yine de bu durum heykel sanatında pek fazla bir değişikliğe neden olamamıştır. Batı'dan getirilen sanatçılara yaptırılan bir kaç örnek ancak padişahların özentisinin bir sonucudur; ve yaygınlık kazanamamıştır. Bu denli zengin bir tarihi mirası, kültürel değerleri olan bir ülkede heykel sanatının geniş halk kitlelerine yayılamaması ve kendimize özgü yorumla heykel sanatında bir uslubun ortaya çıkmaması son derece şaşırtıcı bir kapsamı oluşturmaktadır.

Bu tarihsel gelişim ve kültürel çeşitlilik içerisinde Cumhuriyet dönemine gelindiğinde plastik sanatlar alanında eğitim veren Sanayi-i Nefise'nin kurulması ile heykel sanatının akademik anlamda temele oturduğu görülmektedir. Bu dönemin getirdiği Laik ortam ile Atatürk heykel ve anıtları bağlamında bu sanat dalı hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Heykel sanatı uzun bir dönem bu anlamda devam etmiştir. Günümüze gelindiğinde ise heykel sanatının gelişmesinin ve yaygınlaşmasının temeli olan Akademik eğitimin verildiği okulların çoğalması heykelin tek başına düşünülmeyip, çevresiyle birlikte var olan ve yaşayabilen varlık olarak yerini bulan ve salt kahraman heykelleri olma niteliğinden çıkan, soyut yorumlamalara açık bir

sanat olarak izlenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de heykel sanatının tarihsel gelişimi, kültürel değimi yansıtan İstanbul Örneği adlı çalışmamda heykel sanatının yaygınlaşmasını etkileyen unsurlar ve bu unsurların yarattığı sonuçlar ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın Plastik Sanatlar alanın da yapılacak diğer araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- (1) ARSEVEN, E.C., Türk Sanatı Tarihi, Cilt 3, S.3
- (2) KARAMAĞARALI, B., (1972) Ahlat Mezar Taşları, S.52
- (3) SÖZEN. M., (1973) Mimarlık Dergisi, No 117, S.7-8
- (4) ARSEVEN, E.C., y.a.g.k., S.4
- (5) SÖZEN, M., y.a.g.k., S.9
- (6) ARSEVEN, E.C., y.a.g.k., S.6
- (7) SÖZEN, M., y.a.g.k., S.11
- (8) FOUCHER, A., L'Art Greco Boudique Paris-1905, S.22
- (9) ASLANAPA, O., Türk Sanatı, S.12
- (10) ASLANAPA, O., y.a.g.k., S.14
- (11) HASEKİ, M., Plastik Açidan Türk Mezar Taşları, S.7
- (12) SÖZEN, M., y.a.g.k., S.13
- (13) ARSEVEN, E.C., y.a.g.k., S.10
- (14) İPŞİROĞLU, M., İslamda Resim Yasağı ve Sonuçları
- (15) ARSEVEN, E.C., y.a.g.k., S.12
- (16) ÖNEY, G., Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları
T.İş Bankası Kültür Yayınları
- (17) ÖNEY, G., y.a.g.k.
- (18) BERK, N., İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Akbank Yayınları.
- (19) ÖNEY, G., Selçuk Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel, Sanat
Dünyamız, Yıl 2, Sayı 6 Ocak 1976, İst.Yapı ve Kredi
Bankası Yayınları
- (20) ÖNEY, G., y.a.g.k., S.31-58
- (21) ASLANAPA, O., Türk Sanatı
- (22) ARSEVEN, E.C., y.a.g.k.
- (23) HASEKİ, M., y.a.g.k., S.8
- (24) ÖNEY, G., y.a.g.k., S.29

- (26) MÜRİDOĞLU, Z., Akademi Dergisi, S.8
- (27) BALTACIOĞLU, İ.H., Türk Plastik Sanatları, M.E.B.Yayını, S.106-107
- (28) ARSEVEN, E.C., Türk Sanatı Tarihi, S.720
- (29) HASEKİ, M., y.a.g.k., S.44
- (30) ŞEHSUVAROĞLU, H.Y., Heykeltraşlığımıza Dair, 3 Ekim 1982,
Cumhuriyet Gazetesi, S.2, Sütun 2
- (31) ATASOY, N., İbrahim Paşa Sarayı, İ.Ü.Ed.Fak., S.48
- (32) CEZZAR, M., "Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi"
- (33) ŞEHSUVAROĞLU, H.Y., y.a.g.k.
- (34) CEZZAR, M., y.a.g.k.
- (35) ŞEHSUVAROĞLU, H.Y., y.a.g.k.
- (36) BERK, N., İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, S.68
- (37) ŞEHSUVAROĞLU, H.Y., Heykeltraşlığımıza Dair, 7 Ekim 1982,
Cumhuriyet Gazetesi, S.2, Sütun 2
- (38) KUBAN, D., Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme, S.74
- (39) CEZZAR, M., y.a.g.k.
- (40) ŞEHSUVAROĞLU, H.Y., y.a.g.k.
- (41) CEZZAR, M., y.a.g.k.
- (42) GEZER, H., 50.Yılda Türk Resim ve Heykeli, S.13.17, T.İş Bankası
Yayını
- (43) GEZER, H., y.a.g.k.
- (44) GEZER, H., y.a.g.k., S.50-68
- (45) ELİBAL, G., Atatürk ve Resim Heykel T.İş Bankası Kültür Yayınları,
S.121
- (46) GEZER, H., y.a.g.k.
- (47) MÜRİDOĞLU, Z., 50.Yılda Türk Heykeli, Akademi Mimarlık ve Sanat
Dergisi, No 8, S.130
- (48) MÜRİDOĞLU, Z., y.a.g.k.
- (49) ELİBAL, G., 50.Yılda Türk Resim ve Heykeli, S.20
- (50) BENGÜTAŞ, S., Şadırvan Dergisi, Cilt 1, Sayı 3

- (51) BENGÜTAŞ, S., y.a.g.k.
- (52) ELİBAL, G., y.a.g.k., S.192-220
- (53) BERK, N., Sanat Konuşmaları, S.77-79
- (54) GEZER, H., y.a.g.k., S.97
- (55) GEZER, H., y.a.g.k., S.106
- (56) GEZER, H., y.a.g.k., S.116
- (57) ELİBAL, G., Atatürk ve Resim Heykel, S.258
- (58) GEZER, H., y.a.g.k., S.126
- (59) GEZER, H., y.a.g.k., S.130
- (60) ARSEVEN, E.C., Türk Sanatı III
- (61) GEZER, H., y.a.g.k.
- (62) GEZER, H., y.a.g.k.
- (63) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (64) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (65) GEZER, H., y.a.g.k.
- (66) GEZER, H., y.a.g.k.
- (67) GEZER, H., y.a.g.k.
- (68) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (69) GEZER, H., y.a.g.k.
- (70) GEZER, H., y.a.g.k.
- (71) ARSEVEN, E.C., Türk Sanatı III
- (72) ELİBAL, G., Atatürk ve Resim Heykel
- (73) GEZER, H., y.a.g.k.
- (74) GEZER, H., y.a.g.k.
- (75) GEZER, H., y.a.g.k.
- (76) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (77) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (78) GEZER, H., y.a.g.k.
- (79) GEZER, H., y.a.g.k.
- (80) TOPRAK, B., Sanat Tarihi III

- (81) ELİBAL, G., Atatürk ve Resim Heykel
- (82) GEZER, H., y.a.g.k.
- (83) GEZER, H., y.a.g.k.
- (84) TOPRAK, B., Sanat Tarihi III
- (85) GEZER, H., y.a.g.k.
- (86) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (87) ELİBAL, G., y.a.g.k.
- (88) GEZER, H., y.a.g.k.
- (89) GÖRSEL YAYINLARI, Sanat Tarihi Ansiklopedisi
- (90) GEZER, H., y.a.g.k.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Seçkin ERDEM;

1965 yılında Tekirdağ Çorlu'da doğdu. İlk öğrenimini Akçaköy, Orta öğrenimini de Ahmetbey Kasabasında tamamladı. 1984 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Resim-iş Eğitimi Bölümüne girdi. 1988 yılında Fakültenin Heykel Ana Sanat dalından mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Görsel ve Çevresel Sanatlar Bölümü Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

